

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

50 (427), 13—19 грудня 2007

Фото Олександра Литвиненка

БУДЬМО БУДІВНИЧИМИ НОВОЇ УКРАЇНИ, ДБАЙМО ПРО МОВУ І КУЛЬТУРУ НАЦІЇ

7 грудня, напередодні 139-ої річниці від заснування Матері-Просвіти, члени Правління, керівники обласних об'єднань ВУТ "Просвіта" імені Т. Шевченка зібралися у столичному Будинку письменників, щоб на Головній раді підсумувати зроблене, обмінятися досвідом, обговорити плани на прийдешній ювілейний рік.

Матеріали про засідання Головної ради "Просвіти" читайте на с. 8—9

УХВАЛА

сесії Головної ради
ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка
7 листопада 2007 року м. Київ

Заслухавши інформацію про діяльність ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка на 2007 рік та окресливши завдання на 2008 рік, сесія Головної ради ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка ухвалила:

1. У зв'язку з тим, що 2008 року Товариству "Просвіта" виповнюється 140 років та враховуючи надзвичайно важливе значення "Просвіти" для українського народу, звернутися до Президента України з пропозицією провести урочисте відзначення ювілею на державному рівні 8 грудня 2008 року в Палаці "Україна" із залученням делегацій з областей та громадськості столиці. Оголосити 8 грудня — День "Просвіти" — державним святом.

2. Враховуючи важливу роль "Просвіти" для українського суспільства, надати ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка статус Національного.

3. Збудувати в м. Києві приміщення Українського Народного дому як компенсацію за колишню будівлю "Просвіти", де тепер розміщується Київський державний театр оперети.

4. На виконання Указу Президента України "Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору" всім осередкам "Просвіти" активно проводити просвітницьку роботу про Геноцид українського народу сталінським комуністичним режимом у 1921—1922, 1932—1933, 1947 рр.

5. Об'єднанням "Просвіти" домагатися спільно з органами державної влади очищення території України від пам'ятників катам українського народу та перейменування назв міст, сіл, вулиць, площ і майданів іменами видатних патріотів України.

6. Підтримати подання Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих до Київського окружного адміністративного суду з позовною заявою про скасування Міністерством юстиції України реєстрації КПУ, програма і статут якої суперечать Конституції України.

7. Доручити Центральному правлінню "Просвіти" і народним депутатам України подати у ВР України новий законопроект "Про українську державну мову" та Концепцію державної мовної політики в Україні.

8. Вважати одним із пріоритетів діяльності "Просвіти" роботу щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Домагатися від Міносвіти України

запровадження в систему освіти України "Державної національної програми "Освіта" (Україна ХХІ ст.)."

9. З метою відродження українських традицій, звичаїв, пропаганди української пісні, танцю звернутися до Міністерства культури і туризму України з пропозицією щорічно проводити на державному рівні огляди художньої творчості областей України зі звітними концертами в Палаці "Україна".

10. Активізувати опір просвітян зростанню, глобалізації, денационалізації, що набрали такого розмаху, який загрожує національній безпеці України.

11. Спрямувати діяльність об'єднань на виконання статутної діяльності Товариства. Працювати над зміцненням організаційної структури об'єднань, створенням нових осередків, активізувати роботу зі збору членських внесків. Розробити графік проведення звітно-виборних конференцій в обласних об'єднаннях "Просвіти".

12. Активніше співпрацювати з органами державної влади на місцях та з усіма громадськими організаціями і партіями національно-демократичного спрямування.

13. Виготовити членський значок "Просвіти".

ДОНБАС ОЧИМА ЯПОНЦЯ

4–5

КАЛИНОВА ТУГА УКРАЇНИ

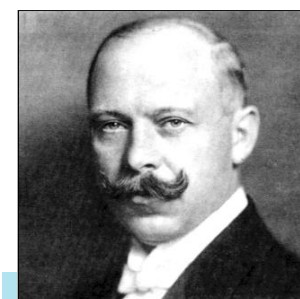
6–7

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕТРАРКА

13

БЕЗСМЕРТЯ ПІСНІ

14

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

Андрій ІЛЛЕНКО

НОВА ЕЛІТА?

4 грудня Верховна Рада обрала спікера, і вся країна перейнялася питанням: у чому секрет такого нечуваного кар'єрного злету Арсенія Яценюка?

У свої 33 роки він устиг побувати на стількох державних посадах, що багатьом чиновникам не вистачило б і кількох життів. Міністр економіки спочатку АРК, а потім і всієї України, керівник Національного банку, віце-губернатор Одещини і заступник голови Секретаріату Президента, міністр закордонних справ і, нарешті, Голова Верховної Ради.

Більшість аналітиків намагається відшукувати у біографії Яценюка підводні течії, які виштовхували його на вершини влади, і конкретних людей, які патрунували його. Це теж дуже цікава тема, але нас Яценюк вдалося те, що не вдалося іншим? Які якості дали йому перевагу?

Перша і найголовніша — повна відсутність принципової ідеологічності. Яценюк належить до різновиду політиків, яких називають “прагматиками”, тобто їм байдуже, під якими прапорами і гаслами йти до влади. Особливо віртуозним “прагматикам” вдається зовсім не прив'язуватися до жодної політичної сили, до якої в той чи інший час вони належали. 2004 року Яценюк належав до біло-блакитного табору, але це не завадило йому здій-

снити величезний кар'єрний стрибок за помаранчевої влади. У політичній системі, яка склалася в Україні, ідеологічність політика швидше вада, аніж перевага. Яценюк це усвідомив дуже добре, і саме його “нейтральність” і “прагматизм” дали йому змогу принаймні двічі прорватися до посад, переступаючи через конкурентів. Уперше це сталося, коли парламент двічі відхилив кандидатуру Огризка на посаду міністра закордонних справ. “Вадою” Огризка стала саме його “політична заангажованість”, тоді як “компромісний” Яценюк пройшов парламентське випробування як по маслу. Таку ситуацію ми спостерігали під час обрання спікера. Кириленко опинився в тій самій ролі цапа-відбувайла.

Наступна риса, яка допомогла у кар'єрі, — “універсальність”. Яценюк ладен працювати на будь-якій посаді. І скрізь його хвалитимуть за “високий професіоналізм” і “менеджерські” таланти, хоч реальних успіхів його діяльності чомусь не видно. Головне — мати імідж “професіонала”, а результати роботи все одно будуть помітні лише обмеженому колу осіб. Очікувати ж справжнього професіоналізму від “професійних політиків”, як показує історичний досвід, — справа марна. Через парламентську говорильню пролізе не найкращий, а найхитріший і “найпрагматичніший”.

Яценюк не є харизматичним лідером і палким оратором. Стихія політиків його типу — кулуари, кабінетні інтриги, підкилимна гра. Нове покоління бюрократів ста-

виться до публічності як до вимушеної потреби.

Ну і, звичайно, лібералізм. Саме він — основа світогляду і Яценюка, і решти младобюрократів. Сама природа цієї ідеології не змушує її носіїв бути послідовними і принциповими (принаймні зовні), тому “прагматизм”, про який ішлося вище, — лише зовнішній вияв лібералізму.

Цікавий випадок трапився, коли тоді ще кандидат на спікерство Яценюк відповідав на запитання депутатів. Із зали прозвучало, що у даних про кандидата нема інформації про національність. Але чомусь таке просте запитання викликало у пана Яценюка відверто неадекватну реакцію: він згадав і про СРСР, “де була національність, п'ята графа”, і про “толерантність”. Невже інформація про національну належність вищих посадових осіб держави має бути секретною? І не вистачило простого запитання про національність “не толерантне”? Отже, неодмінна риса нового покоління бюрократів — ще й космополітизм.

Тож аби зробити кар'єру в існуючій системі, треба бути “прагматичним”, “універсальним професіоналом”, майстром кабінетної боротьби, лібералом і космополітом.

І саме таке покоління “дітей” партійної номенклатури і червоних директорів іде до влади. Система відтворює “свою” еліту, виховану за її законами.

Насправді ефективність будь-якої політичної системи полягає у здатності творити високоякісну еліту. І нехай кожен сам робить висновок, чи ефективна нинішня система.

“Ефективність будь-якої політичної системи полягає у здатності творити високоякісну еліту”.

ЯНУКОВИЧ ГОТУЄТЬСЯ ДО РОБОТИ В ПАРЛАМЕНТІ

Прем'єр-міністра України Віктора Януковича обрано головою фракції Партії регіонів у Верховній Раді. Рішення про це регіонали ухвалили на засіданні фракції 10 грудня.

Про це повідомив депутат парламенту від Партії регіонів Юрій Мірошниченко.

“На засіданні фракції було ухвалено рішення, що фракцію партії в парламенті очолить Віктор Яну-

кович. Крім того, обрали 12 заступників керівника фракції”, — сказав Юрій Мірошниченко.

За його словами, 3-поміж них — Раїса Богатирьова, Борис Колесніков, Сергій Львовиченко, Володимир Рибак та Олександр Лавринович.

Як заявив депутат від ПР Юрій Каракай, першочерговим завданням фракція Партії регіонів бачить об'єднання з Блоком Литвина та КПУ в конструктивну опозицію.

ЄХАНУРОВ ВВАЖАЄ, ЩО БЮТ ПОГЛИНАЄ НУНС

Народний депутат від НУНС Юрій Єхануров вважає, що БЮТ “поглинає” його політичну силу: “Я бачу, що йде процес поглинання “Нашої України” Блоком Юлії Тимошенко”, — сказав він в інтерв'ю радіо “Свобода”.

“Фактично соціал-демократичну за своєю суттю “Батьківщину” її лідери раптом оголосили народною партією. І поїздка до Ліссабона — свідчення того, що було прийнято стратегічне рішення знищити суперника на своєму електоральному полі, — вважає Єхануров. — І я ду-

маю, що це питання часу — коли буде нове розшарування”. Він також висловив сумнів у тому, що на базі блоку НУНС буде створено єдину партію. “На жаль, обіцянки наших партійних лідерів — оцих усіх гетьманів, гетьманчиків, вождиків — призвели до того, що намагання після виборів створити єдину політичну силу зазнали невдачі”, — констатував він. “Кажу це як людина, що очолює робочу групу з програмних принципів, і бачу, що не можна об'єднатися, тому що підходить дуже різні”, — стверджує Ю. Єхануров.

РНБО ЗАНЕПОКОЄНА ТАТАРСЬКИМ ПИТАННЯМ

У Раді національної безпеки і оборони України занепокоєні дорученням Курултаю, національного з'їзду кримськотатарського народу, на адресу Меджлісу щодо формування аскерів — загонів кримських татар.

Про це на прес-конференції заявив заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони Юрій Продан.

“Це, фактично, порушення законодавства. Потрібно діяти в рамках закону. Звичайно, це може спровокувати значні ускладнення ситуації”, — сказав Юрій Продан.

У РНБО розцінюють можливе формування загонів кримських татар як створення груп з протидії правоохоронним органам під час повернення самовільно захоплених земельних ділянок.

Заступник секретаря РНБО та-

кож зазначив, що загострення ситуації із земельних питань у Криму було спричинене насамперед непрозорими діями влади півострова у сфері земельних відносин. Як приклад Юрій Продан навіс ситуацію з ухваленням, скасуванням, а потім знов ухваленням Радою міністрів Криму положення про проведення аукціонів з продажу земельних ділянок. Він додав, що за 10 місяців поточного року в АР Крим було зафіксовано 3 576 фактів самовільного захоплення земельних ділянок.

Нагадаємо, 9 грудня в Сімферополі делегати завершили роботу Курултаю. Як повідомив заступник голови Меджлісу Рефат Чубаров, Курултай доручив Меджлісові розглянути питання про відродження організацій аскерів — кримськотатарських формувань самооборони.

КИЇВРАДА ЗАКРИЛА ТРИ УКРАЇНОВІ ГАЗЕТИ

Київрада на сесії прийняла рішення про ліквідацію у першому півріччі 2008 року комунальних підприємств “Редакція газети “Вечірній Київ”, газети Київради “Хрещатик” та газети “Українська столиця”.

Депутати також вирішили до 1 квітня наступного року розробити пропозиції щодо видання інформаційного бюлетеня Київської міської ради з метою інформування територіальної громади столиці про підготовку, прийняття та контроль виконання рішень міської ради.

КМДА доручено здійснити усі потрібні організаційно-правові заходи, пов'язані з ліквідацією зазна-

чених друкованих ЗМІ, та врахувати бюджетні видатки на наступний рік з урахуванням цього рішення.

Як зазначається у пояснювальній записці, реалізація рішення “сприятиме ширшій можливості доступу територіальної громади Києва до об'єктивної інформації щодо діяльності Київради”.

Проект рішення підготувала та подала на розгляд сесії постійна комісія з питань культури та інформаційної політики. Отже, Київрада знищить україномовні газети, заявляючи, що це “сприятиме доступу громади до об'єктивної інформації”.

У РОСІЇ НАЗВАЛИ НАСТУПНИКА ПУТІНА

Російська влада, здається, визначилася з наступником Володимира Путіна на чергових президентських виборах, запланованих на 2 березня 2008 року.

Це перший віце-прем'єр-міністр Дмитро Медведев. Його кандидатуру висунули чотири провідні партії: “Єдина Росія”, “Справедлива Росія”, Аграрна партія і “Громадянська сила”.

10 грудня лідери партій на прийомі у Путіна висловили бажання бачити наступником Медведева.

У відповідь на це Путін заявив: “Дмитра Анатолійовича Медведева я добре знаю понад 17 років, і цілком та повністю підтримую цю кандидатуру”.

Медведев починав свою політичну кар'єру у Санкт-Петербурзі разом із Путіним, де працював радником голови Ленінградської міської ради, експертом комітету зовнішніх зв'язків мерії Санкт-Пе-

тербурга. З 1999 року почав працювати у Москві — спочатку як заступник керівника апарату уряду РФ, згодом — як заступник керівника адміністрації президента РФ, перший заступник і керівник. Посаду першого віце-прем'єр-міністра обіймає з листопада 2005 року. Також працював у керівництві ВАТ “Газпром”.

Але було б наївно думати, що питання наступника розв'язано остаточно. Лідер ЛДПР В. Жириновський, приміром, заявив, що висунення Медведева можуть “переграти” в останній момент, за півгодини до з'їзду “Єдиної Росії”. А поки що Кремль буде придивлятися, як громадська думка реагуватиме на можливого майбутнього главу держави.

За матеріалами Інтернету підготував
Андрій ІЛЛЕНКО

ПАМ'ЯТНИК ЗАБУТОМУ ПРЕЗИДЕНТОВІ УГВР

Олександр ШЕПНІВСЬКИЙ,
просвітянин
Фото автора

1 грудня 2004 року на засніженому старому кладовищі м. Володимира, навпроти стіни сумнозвісного централу, розкопували могили. Копачі й спостерігачі мовчали, думали про одне: знайдемо чи ні?

Через кілька днів у цинковій труні в Україну повертався прах великого сина України, “забутого президента”, героїчного борця за її волю Кирила Осьмака.

Народився Кирило Осьмак на Полтавщині в Шишаках 1890-го. Після закінчення Московського сільськогосподарського інституту прибув до Києва. Брав участь у роботі Центральної Ради. Тричі був зарештований за безглуздими, сфабрикованими звинуваченнями.

Під час німецької окупації співпрацював з антигітлерівським підпіллям. Під час роботи у кооперативному товаристві постачав продовольством і одягом загони Української Повстанської Армії. Розповсюджував листівки. Після налагодження зв'язку з ОУН із Києва переїхав до Львова.

Установчі збори Української Головної Визвольної Ради (УГВР) Президентом УГВР обрали Кирила Осьмака. УГВР була органом політичного керівництва збройною боротьбою проти більшовиків і фашистів, тобто підпіллям урядом і парламентом України. 13 вересня

1944 року пораненого Осьмака схопили працівники НКВС. Вирок — 25 років. А далі — вимоги співпрацювати, тортури тощо. Не зламали, не скорився...

Узимку 2004 року на Байковому кладовищі було перепоховано прах Президента УГВР Кирила Осьмака. Це стало можливим завдяки титанічним зусиллям доньки Наталії Осьмак.

На Байковому, там, де могили Василя Стуса, Олексія Тихого, Юрія Литвина, Ярослави Стецько й інших видатних синів і дочок України, днями постав козацький хрест із тризубом і написом: “Кирило Осьмак, Президент Української Головної Визвольної Ради (УГВР)”. З іншого боку хреста викарбувано: “Кирило Іванович Осьмак 9.5.1890 — 16.5.1960”.

Виготовив пам'ятник скульптор Микола Малишко. Відслужив панахиду й освятив гранітний хрест капелан Київського крайового братства УПА отець Сергій.

На церемонії виступили Юрій Костенко, Богдан Горинь, Євген Пронюк, Галина Яблонська, просвітянин Микола Оцун, скульптор Микола Малишко, член “Пласту” Андрій Ковальов.

Євген Пронюк висловив слушну думку — написати книжку про Кирила Осьмака. Матеріалів багато, їх може надати Всеукраїнське товариство політ'язнів та репресованих. Ще було висловлено думку посмертно присвоїти Кирилові Осьмаку звання Герой України, а нагороду вручити доньці. Виступила Наталія Кирилівна Осьмак — з віршем про батька.

Уляна ГЛІБЧУК

Уже вкотре переконалася: не варто загибати сторінки, на яких тебе діткнуло щось пронизливе. Думка чи образ... Не тільки тому, що то не гідне поводження з книжкою... Ні... Переконана, що краще її затріпати, затерти, заплямити чорними від шоколаду пальцями, аніж прикрашати блискучою палітуркою “високу полицю”. Моя пам’ять пропускає наче крізь сито всі занотовані колись оригінальності. Хоч у той момент здавалося, що вони спроможні змінити хід мого мислення... Помилялася. У книжці Станіслава Вишенського “Полювання на мисливця” довелося б загинати ледь не кожну сторінку... Дивний химерний мисливець Вишенський. Настільки дивний, що й справді не знаю, хто поцінує його поезію... Український читач настільки розбещений традицією лафосної лірики, що його естетичні смаки бажають тяжкого гарування задля самовдосконалення...

“Полювання на мисливця” — то вибране. До книжки увійшли вірші, що побачили світ у різних видавництвах протягом 1987—2005 рр. Їх доповнює проза та есеїстика. Чималеньку передмову “Енергетика розтрісканих дзеркал” написав поет Ігор Маленький. Він узняв на себе роль літературного критика. Десь між рядками зависло його героїчне запитання: якщо не я — то хто?

“Є письменники, творчість яких не помічають ні критики, ні літературознавці, ні рейтинги сучасної літератури... Вся трагедія і магнетизм таких поетів полягає в тому, що вони значно випереджають рівень сучасної їм “літературної техніки” на кілька десятиліть...” А я, навпаки, не візьму на себе роль літературного критика. “В умовах відсутності понятійного апарату й безпомічності літературознавства в дослідженні сучасної поезії” якимось, знаєте, боязко... Я переповідастиму дещо, а водночас пильно триматиму власний пульс чесності.

Мене найбільше вразила поетична до-

МЕЖА ПРОЗРІННЯ...

бірка “Світотвір”. Видавництво “Молодь” видало її 1987 року, але в авторських шухлядах вона лежала вже бозна від якого часу. Я навіть приблизно вирахувала, скільки ж йому, Вишенському, було літ... Під тридцять... Гарний час для поета. Свіжий, світлий, незаяложений, незнуджений і безумно енергетичний.

“У солодкій гушавині шовковиць
Так прозоро від повоєнних дітей:
Голод, або любов до землі,
На початку осілості пам’яті...”

Я згодна з автором передмови, що для образотворення Вишенського характерне певне перестрибування через кілька сходінок в асоціативному ланцюжку. “Так прозоро від повоєнних дітей”... За цим рядком можна вгадати затруєних бідюю молодих батьків. Блідих і передчасно постарілих... На їхніх плечах кошелі сиріої землі і кілька набряклих насінин між грудок. Або шматочок “Дитинства”:

“Ми бавились на перелазі,
у наших руках — шматки хліба,
посипаного цукром:
якась із бджіл
зчепилась з осою, ніби чорнобривець
на вітрі...”

Це високий ліризм, про який у “високих” літературних колах можуть ще й хмикнути напівзневажливо. Мовляв, надто мало поживи для сірої речовини.

Проте це чесний “Світотвір” від Вишенського. Можливо, тому, що невелика ще відстань від його “шовковичного” дитинства. Ще пам’ять свіжа і земля, в якій поховані кривні.

Уже згадувала, що я не літературний критик і навіть не вчуся... Надмір суб’єктивності на перешкоді. Проте здається мені, що

решта поетичних збірок Вишенського — “Альта”, “Колекція снігів”, “Синус покутя”, “Перевтомлені скафандром”, “Соковита пустеля” — той самий “світотвір”. Лише енергія змінилася. Це холодний деміург. Його образ радше подібний до античного прабога. Той, що пожирав своїх дітей. Як там його називали... Хронос?

Від “Соковитої пустелі” у мене лихоманні мурашки:

“... самовидці жіночого сказу:
догляд в спазмах ключів
і замків

перестиглі поля розмагнічень
вохлівів
у можливій з собою розмові
убивають ляльки ляльководи
заглядаючи в грізну ікону
де маля не росте...”

Треба мати сміливість, щоб нівелювати народження, смерть та інстинкт самозахисту, себто “не убій”... Треба мати зухвалість для ересі, бо не відомо, які плоди її вже є чи будуть. Невже поезія така пихата й егоїстична, що в полюванні за естетикою може свідомо не розрізняти чорного і білого? Я би боялась... А Вишенський? “Дещо раніше в оцих розмірковуваннях я сказав, що поет неодмінно має бути консерватором. І я не зрікаюсь своїх слів, проте консерватизм натхнення має охоплювати все твоє існування, ні на йоту глибше, далі, за визначені Центром межі прозріння. Мені можна заперечити: а як же бути з ремінісценціями, грою з пам’ятями-партнерами, контролем Розуму над Серцем, як, зрештою, кваліфікувати свою тео-

логічну розбещеність і, хай приховане, атеїстичне зухвальство... На всі ці, почасти риторичні запитання, вичерпної відповіді немає, і я не аж такий вже зухвалець, аби спробувати пофантазувати...”

Я сумніваюся... Тобто не сумніваюся, що Вишенський великий поет, але не знаю, для чого особисто мені така холодна, почасти жорстока естетика... “Так прозоро від повоєнних дітей...” Може, для того, аби зрозуміти, що мій світ — то ще не весь світ...

Валентина ДАВИДЕНКО

Храми св. Клари є в кожному регіоні й у багатьох невеликих містах Італії. Але про один у місті Авінйоні знає весь світ, як і про 6 квітня 1327 року, коли туди зайшла молода жінка Лаура і її побачив італійський поет. Хто може дослідити, що в такі миті відбувається у Всесвіті, чи наші душевні потрясіння не спричиняють народження нових зірок або ж інші зміни в галактиці? Та в поетичному Всесвіті зірка “Канцоньєре” Франческо Петрарки сяє так само потужно, як майже сім століть тому. Вплив поетичного слова, присвяченого прекрасній донні, виявився неперевершеним на всі наступні покоління, і версифікація, названа “петраркізмом”, ще довго бентежила Європу. “Чіквеченто” і “сейченто” перейшли Францію, Англію, були улюбленою манерою німецькомовних поетів, розквітали у Польщі, Угорщині, Швеції. А самі сонети Петрарки у перекладах знає весь світ. В Україні їх теж перекладали різні поетичні покоління — від неокласиків до сучасників. Та нинішній читач має подарунок від ушавленого перекладача Анатолія Пере-

ВІЧНІ ЗОРІ «КАНЦОНЬЄРЕ»

паді “Франческо Петрарка “Канцоньєре”, які щойно вийшли у видавництві “Фоліо”. Тож іще раз збулося передбачення увінчаного лаврами італійця: “Зворушений такий, мій голос залунає поміж вами” — тепер уже для українських шанувальників його слова.

Ідея цього видання належить співвітчизникам геніального поета. Директор Італійського інституту культури в Україні Нікола Франко Баллоні, який вражає киян своєю невтомною діяльністю з пропаганди італійської культури в Україні, ще три роки тому розшукував перекладача, який би взявся за цю непросту роботу. І “знайшов” Анатолія Перепадію на... помаранчевому Майдані. Їхня телефонна розмова була, здавалося б, поза контекстом тих подій, “революційний” Анатоль Перепада втішено повідомив італійського професора, що сам узнявся за переклад сонетів, не передбачаючи ніякого замовлення. І ось уже на презентації книжки в Київському будинку вчителя виявилось, що ім’я Петрарки було покликане засвітитися в Україні неспроста, і магнетична енергія Майдану має до цього стосунок. Як охарактеризував творче подвигництво Франческо Петрарки академік Микола Жулинський, італійський автор Середньовіччя, який написав “Життя славетних”, “Африку”, епічну поему про подвиги Сципиона Африканського, був великим громадянином, поетичним ідеологом єдиної великої Італії. Його канцони “Моя Італія” і “Шляхетний дух” на всі наступні віки стали гаслом італійських патріотів, борців за об’єднану Італію. “Для чого це робив Пет-

рарка? Щоб піднести дух, велич кожного італійця, підняти енергію держави для творення. А це ж було чудернацьке століття, в якому він жив, — з чумою і війнами, які ослаблювали Італію.

А ми сьогодні стоїмо майже перед такою ж проблемою: як запалити вірою в майбутнє, об’єднати українців?”

Спільне видання Італійського інституту культури в Україні та Національної академії наук України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка представляє поезію, яка сформувала всю італійську ліричну традицію, а Петрарчина мова, як пише в передмові до книги професор Марко Сантаганата, найпоследовніший італійський дослідник “Канцоньєре”, “заклала на віки найміцніше ядро італійського поетичного словника”. Тому завдання перекладача, навіть такого досвідченого як Анатоль Перепада, було не з простих. Адже Петрарка своїми сонетами відійшов і від високого стилю, і від розмовних форм тодішньої італійської мови. Професор Нікола Франко Баллоні у власній передмові до сонетів охарактеризував це найточніше: “Відштовхуючись від темної манери “дольче стиль ново”, Петрарка створив канцони, що вражають гожістю і ясністю форми. Він ретельно обробляв свої вірші, дбаючи про їхню мелодійність і художню прозорість. Водночас його канцонам властиві елементи прециозності”.

Художнє чуття Анатолія Перепаді, яке дає змогу йому в перекладах з італійської і французької розкривати приховані глибини і таємні смисли Слова (а не просто тексту), відтворюючи їх багатством української мови, дає привід довіритися перекладачеві й у цій мандрівці до Авінйона за сім століть. Хоча й сам автор зазначив, що бачить цю працю як один із варіантів відтворення світового шедевра українською мовою, і кожен з українських поетів може перейти цей шлях по своєму, за мірою таланту і відчуття поезії Петрарки. Він навіть готовий допомогти з підрядним перекладом. Цікавим новаторством, на яке вже не здобудеться інший перекладач, є поетичні ремарки Перепаді до сонетів, як, наприклад, до канцони LXX: “Якщо поет, переконавшись у марності своїх благань, не перестає нарікати, то винен він сам, а не зірка чи доля”.

Тож розгорніть цей ошатний томик, і з непривності (якщо ви так відчуваєте) нашого часу помандруйте до чудернацького століття, де на італійських grati — луках цвіли тюльпани, але людських страждань було не менше. Та до храму св. Клари в Авінйоні зайшла юна донна...

“Трагічний феномен Великого Голодомору в Україні... не має аналогів в історії світової цивілізації”.

НА СХИЛАХ ДНІПРА — ПАМ'ЯТЬ ЖИВА

За вбивство однієї людини карують двадцятьма роками ув'язнення. Тоді як мають бути покарані ті, що знищили, за різними підрахунками, від 7 до 10 мільйонів невинних людей? Голодомор 1932—1933 років в Україні назавжди залишиться в пам'яті українців однією з найстрашніших сторінок. 26 листопада 2005 року Президент України разом із представниками усіх регіонів започаткував традицію садити Калинові гаї в пам'ять про жертви й Голодомору. Калину посадили на території, відведених під меморіальний комплекс — на схилах Дніпра коло Аскольдової могили і Меморіалу Слави. Біля кожного калинового куща встанов-

лено хрест із чорною дошкою, на якій вказано село і кількість загиблих від Великого Голоду. Тут планують спорудити Меморіал жертвам голодоморів.

Не залишилися байдужими поетеса Антоніна Остролюцька та 16-річний композитор Віталій Кияниця: вони створили пісню-реквієм “Калиновий гай”. Лунали, як застереження, виспівані, вистраждані слова:

*Калиновим цвітом
Затужить земля
За батьківське горе,
За плач немовлят,
Калиновий гай,
Калиновий гай,
Страждання народу
Усім нагадай.*

ЧИ ВИЗНАЄ РОСІЯ ГЕНОЦИД

Молода незалежна Україна вже вкотре відзначає річницю Голодомору 1932—1933 років. Це одна з найтрагічніших сторінок нашої історії. Голод став для українців тим, чим був Голокост для євреїв. Скільки заморили ні в чому не винних людей! Кому це було потрібно? Відповідь однозначна — більшовицькому керівництву СРСР! Та хотілося б більше дізнатися конкретної інформації. На запитання студентів відповідає Владислав Федорович ВЕРСТЮК, директор департаменту Українського інституту національної пам'яті.

— Як Ви оцінюєте обізнаність молоді у питанні про Голодомор 1932—1933 років? Що потрібно зробити, аби підвищити національну свідомість?

— Переважна більшість українців усвідомлює цю трагедію. За опитуванням, 70 % наших громадян визнають Голодомор 1932—1933 років геноцидом проти української нації. А це, погодьтеся, немало. Та ще, на жаль, не всі до кінця усвідомлюють, скільки людей було заморено... Мільйони! Серед них були генії, талановиті митці, літератори. Уявіть лише, скільки б вони зробили, відкрили, досягли!

— Що, на Вашу думку, гальмує дослідження Голодомору 1932—1933 років?

— З 1933 року минуло вже чимало часу. Надзвичайно важко визначити реально кількість померлих. Очевидців Голодомору залишилося мало. Беззаперечно, радянська влада у будь-який спосіб намагалася приховати реальні факти Голодомору. Усе це блокувало дослідження і вивчення, але із відновленням Незалежності все змінилося. Нещодавно вийшла друком книжка В. Борисенко “Запали свічку” — великий збірник документів і матеріалів, велика кількість журнальних та газетних статей, у яких розкрито окремі епізоди страшної трагедії, її мотиви і наслідки. Ми дізнаємося дедалі більше. Та й сьогодні вже немає жодних об'єктивних перепон для замовчування трагедії українського народу.

— Владиславе Федоровичу, а чи можливе визнання Росією Голодомору в Україні геноцидом?

— Як на мене, можливе, але не зараз. Адже російська політична еліта не хоче цього визнавати, очевидно, побоюючись, що Україна

може виставити, як до правонаступниці СРСР, певні претензії. Але так питання в Україні ніхто не ставить, адже Україна засуджує не народи, а тоталітарний комуністичний режим.

— Що для Вас означає День пам'яті померлих під час Голодомору? Як Ви його проводите?

— День пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років — День скорботи. Вшановую пам'ять померлих, беру участь у заходах, присвячених цьому дню. Вважаю, що це святий обов'язок кожного українця.

Розмовляла
Лариса ШМИНДРУК

Тільки після відновлення нашої незалежності почалася копітка праця зі збору спогадів очевидців Голодомору 1932—33 років. Найбільше про глибину цієї трагедії дізнаємося саме з розповідей тих, хто пройшов ці випробування і вижив.

Спогади Марії Карпівни Воробит, дівоче прізвище Ділова, з Дніпропетровської області, вражають до глибини душі:

“Жили ми, Ділови, в Павлоградському районі, село Богдано-Вербське, чи просто Богданівкою звали, кілометрів 30 від Васильківки. Брат Панас із дружиною Олександрою і троє хлопчиків-дошкільнят. Другий брат Данило був парубок, і я теж незаміжня. Всі дорослі працювали в колгоспі “Правда”. За рік не заробили нічого. А в городі було трохи жита посіяно, кукурудзи.

Ось настала осінь. На село шуліками налетіли невідомі люди, говорять по-московськи, а сквернословлять по-диявольськи. До них і наші сільські активісти приєдналися і вимагають, щоб усі виво-

КАЛИНОВИМ ЦВІТОМ

Про страшні тридцять роки минулого століття знають сьогодні всі українці. На думку багатьох істориків, події того часу — чи не найжахливіші сторінки історії нашої країни.

Дослідники доводять, що Голодомор 1932—1933 років — геноцид проти українського народу. Варто тільки вчитатися у постанову Ради народних комісарів УСРР “Про заходи до підсилення хлібозаготівель”, спрямовану на те, щоб забрати у селян все до зернини, до крихти. Село — колиска нації, тут її матеріальні й духовні витки. Задум організаторів геноциду був жорстоким, цинічним і добре розрахованим намаганням зламати націю біля самих джерел, змінити русло її свідомості, нав'язати їй совкову ідеологію, викоренивши все національне.

Сьогодні молодь менше, ніж хотілося б, переймається трагічними подіями тих років, часто через недостатню поінформованість. Можливо, тому що цій темі приділяють мало уваги в серед-

ніх та вищих навчальних закладах. Її актуальність недостатньо висвітлена й у засобах масової інформації та кінематографії, де події національної історії залишаються на другому плані. А саме ЗМІ як засіб пропаганди повинні через свої друковані матеріали й аудіовізуальні канали спонукати молодих людей не забувати про важливі історичні події.

Щоправда, більше уваги цьому питанню приділяють студенти та викладачі історичних факультетів. Для дослідників Голодомору важливе довідкове джерело — очевидці.

Для сучасників важливо знати якомога більше незаперечних фактів. Саме над пошуком їх і працюють студенти Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Сьогодні ми подаємо добірки матеріалів, які відображають ставлення студентської молоді до тих трагічних подій.

І НЕСТЬ ЧИСЛА ВИМОРЕНИХ ШТУЧНИМ ГОЛОДОМ

Ніколи не народяться онуки й правнуки молоді, чиє життя скінчилося на початку 30-х років. Багато громадян свідомо відмовляється вірити в те, що тодішня влада використовувала цей терор для цілеспрямованого нищення українських селян.

Що ж має цікавити нас найбільше? Чому про це потрібно говорити? Адже якщо уявити кількість населення у вигляді діаграми за роками народження, то утворюється вікова піраміда, основу якої складають діти перших років народження, а вершину — довгожителі. Неприродні втрати утворюють у такій системі “білі плями”. Демографічна статистика не може відповісти, чому стався Голодомор. Та й самі таблиці, створені на основі даних, зібраних органами ЗАГС, непереконливі, коли йдеться про кількість померлих від голоду. Але якщо спиратися на дані, внесені у документи і книги, то можна хоча б у загальному розрахувати дефіцит населення. Зі статистичних довідників держплану УРСР 30-х років можна зробити розрахунок, за яким природний приріст населення з 1933 до 1939 року мав би збільшитися до 34 935 000 осіб, а насправді воно зменшилося на 3 989 000. Де ж поділося майже 4 мільйони людей? Висновок простий — це наслідок Голодомору.

Цікаві припущення Пилипа Юрика у статті “Про національну ганьбу “малоросів” (журнал “Україна”, 2001 рік, № 7—8), що представлені у підручнику “На великій стройке. Рабочая книга для третього года обучения в сельской школе. Выпуск 1”, свідчать про те,

що українців було більше, ніж росіян — понад 81 млн. І це з урахуванням того, що тоді до складу Радянської України не входила Західна Україна. А на територіях Західної України та Білорусі мешкало 13 млн осіб, з яких українців — 8 млн. Отже, всього до 30-х років було майже 90 млн українців. Знову виникає питання: “Куди поділися десятки мільйонів українців?”

Звичайно, чимало забрала Велика Вітчизняна війна, чимало знищено під час репресій. Та цим не вичерпуються жертви нашого народу. Тому не можна скидати з рахунку втрати від Голодомору 30-х років.

Кількість прямих і непрямих жертв сьогодні встановити дуже важко. Між істориками тривають дискусії, скільки людей загинуло: 5, 7, 9 чи 10 млн? І це лише ті, кого офіційно визнано померлими у ті часи. Але так чи інакше йдеться про велику кількість безвинних жертв. Для порівняння: сьогодні населення Данії складає 5,2 млн осіб, Австрії — 8, Болгарії — 8,5, Бельгії — 10, Угорщини — 10,3. Тобто, під час Голодомору зникла ціла європейська країна!

Трагічний феномен Великого Голодомору в Україні 1932—1933 років, штучно створеного тоталітарним режимом, спрямованого на винищення українського селянства, за масштабністю і кількіс-

зили хліб і запаси продуктів для держави, бо робітники голодні за станками працюють. Придумали план до кожного двору. Ми не хотіли вивозити, то приїхали і забрали все, не тільки зерно, а й картоплю, овочі, забрали й корову. Але це ще тільки квіточки були на шляху “до світлич вершин комунізму”.

Хоч червона банда забирала в

Україна отак вимирала — без плачу і голосіння, без дзвонів і обрядів. Звикали до найстрашнішого, звикали до смертей мамі, і тата і всіх найдорожчих... З села не випускають, з України не випускають, нема ні в кого ні паспортів, ні яких документів... Сидимо в темноті, в страхові, в невідомості.

Ночами люди почали тікати в

ПАМ'ЯТАТИ, ЩОБ НЕ ПОВТОРИЛОСЯ...

чашці пшоно, в глечичку квасолі, в казанку борщ, одначе наше село не виконало плану хлібозаготівлі, і записали Богданівку в чорний список. Наїхало ще здорових озброєних людей ціла навала. Оточили село, нікого не випускають. Лавку зачинили. Ні соли, ні гасу, ні сірників, ні мила... А тут ще одне горе: Олександра померла. Не витримало серце таких випробувань. Поховали в городі тихо, поспішно, наче творили якийсь злочин. І вся

світ. Тільки й чуєш постріли та матірчину. Ми теж наважились на втечу. Бракує слів, щоб розказати, як ми вибиралися з села, а все-таки вибиралися, втекли від отієї “Правди”. А від голоду не втекли.

У Васильківці оселилися ми в порожній хаті (відмирущих хат було багато), але ні роботи, на яку Панас сподівався, ні харчів, ні палива не було. Панас поїхав на шахти, думав і нас забрати. Але тут хлопчики — Семенко, Василько, Олекса, три

Ділови — один за одним всі помирали. Вирили ямку в городі та її поховали. А далі і Данило опух увесь, заліг і не встав. Я теж лежала, не підводилася. Приїхав Панас довідатися, а вже нікого немає.

І зараз голова обертом іде, і зараз уві сні бачу дитячі приречені очі... Семенко, Василько, Олекса і брат Данило...”

Такою була доля всіх постраждалих від голоду. Ця інформація, беззаперечно, дуже важлива для нас, покоління часів Незалежності. Щоб правильно оцінити сьогоднішній день і планувати майбутнє, потрібно пам'ятати минуле. Ми, студенти, вважаємо, що Президент Віктор Ющенко дуже правильно ставить питання про відновлення історичної пам'яті народу. Вважаємо, що світова громадськість повинна визнати Голодомор тридцятих років, який забрав від 7 до 10 мільйонів життів, геноцидом української нації. Пам'ятати і вшановувати пам'ять жертв Голодомору — наш священний обов'язок.

ЗАТУЖИТЬ ЗЕМЛЯ

ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ПРАВДИ

Хронологія визнання Голодомору
геноцидом української нації

Виступ Президента України Л. Кравчука на міжнародній науковій конференції, що відбулася у зв'язку з 60-ми роковинами Голодомору: “Я цілком погоджуюся з тим, що це була спланована акція, що це був геноцид проти власного народу. Але я тут не ставив би крапку. Так, проти власного народу, але за директивою з іншого центру. Очевидно, саме так слід трактувати цю страхітливую сторінку нашої історії”. (Голодомор 1932—1933 рр. в Україні: причини і наслідки. Міжнародна наукова конференція. Київ, 9—10 вересня 1993 р. Матеріали. — К., 1995. — С. 10).

Звернення Президента України Л. Кучми до українського народу у зв'язку з Днем пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій 24 листопада 2002 року. Глава держави у Зверненні визнав Голодомор 1932—1933 років геноцидом українського народу, висловився за спорудження величного Меморіалу пам'яті його жертвам у Києві та закликав міжнародне співтовариство визнати Голодомор як геноцид українського народу та злочин проти людства.

Постанова Верховної Ради України від 28 листопада 2002 року № 258-IV “Про 70-ті роковини Голодомору в Україні” засудила “політику геноциду, що проводилася на державному рівні керівниками тоталітарного радянського режиму проти громадян України, національного духу, менталітету та генетичного фонду українського народу”, передбачала проведення конкурсу на кращий проект меморіалу жертвам Голодомору в Україні 1932—1933 років для його спорудження у Києві, забезпечення спорудження пам'ятників жертвам голодомору 1932—1933 років, сприяння створенню Міжнародного музею Голодомору під егідою ООН.

У розпорядженні Президента України Л. Кучми від 6 грудня 2002 року № 393 “Про додаткові заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору в Україні”, яким українському уряду доручали розпочати проектування та спорудження Меморіального комплексу жертвам Голодомору 1932—1933 років, Міністерству закордонних справ доручали розпочати діяльність з міжнародного визнання Голодомору як геноциду українського народу та злочину проти людства.

У Рекомендаціях парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років, схвалених Постановою Верховної Ради України від 6 березня 2003 року № 607-IV, зафіксовано визнання Голодомору 1932—1933 років в Україні як акту геноциду українського народу. Крім того, Верховна Рада України доручила уряду розв'язати комплекс питань, пов'язаних зі спорудженням у Києві Меморіального комплексу жертвам Голодомору 1932—1933 років, зокрема щодо його проектування, відведення земельної ділянки та фінансування спорудження.

Фото Олександра Литвиненка

Учасники парламентських слухань висловили низку побажань, зокрема: Президентів України — сприяти співпраці й стимулювати консолідацію всіх гілок влади у реалізації заходів, приурочених 70-м роковинам Голодомору 1932—1933 років, Верховній Раді України — разом із Кабінетом Міністрів України порушити у встановленому порядку питання перед Організацією Об'єднаних Націй про визнання Голодомору 1932—1933 років геноцидом українського народу, створити на державному рівні комісію фахівців-юристів для підготовки спеціальної документації та здійснення необхідних процедур, передбачених міжнародним законодавством, прийняти в установленому порядку Закон України про визнання факту геноциду української нації 1932—1933 років, разом із Кабінетом Міністрів України забезпечити, відповідно до законодавства, передачу до Національного архівного фонду матеріалів Комісії Конгресу Сполучених Штатів Америки з розслідування Голодомору 1932—1933 років, Кабінету Міністрів України — внести, згідно із законодавством, до Верховної Ради України законопроект щодо політико-правової оцінки Голодомору 1932—1933 років, його наслідків для українського народу та про статус потерпілих від Голодомору.

За результатами Спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років було прийнято Постанову № 789-IV, яка схвалила Звернення до українського народу із визначенням Голодомору 1932—1933 років як геноциду. Зокрема, у зазначеному Зверненні висловлено переконання, що в офіційному оприлюдненні правди про Голодомор 1932—1933 років провідна роль в умовах незалежності України відводиться державі; свідомо організований сталінським режимом Голодомор повинен бути публічно засуджений українським суспільством та міжнародним співтовариством як один з найбільших за кількістю жертв у світовій історії факт геноциду; “кваліфікація цієї Катастрофи української нації як геноциду має принципове значення для стабілізації суспільно-політичних відносин в Україні”; надання політико-правової оцінки Голодомору 1932—1933 років — певною мірою виконання громадянського, патріотичного обов'язку перед пам'яттю мільйонів людей, перед підростаючим поколінням.

Указ Президента України В. Ющенка від 11 липня 2005 року № 1087 “Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні”, окрім інших важливих положень, містить доручення уряду створити Український інститут національної пам'яті, а також підготувати і внести у встановленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо політико-правової оцінки голодоморів в історії українського народу.

Указ Президента України В. Ющенка від 4 листопада 2005 року № 1544 “Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні” передбачив створення Організації на чолі з Прем'єр-міністром України з відзначення 75-х роковин Голодомору 1932—1933 років в Україні та проведення низки інших заходів, зокрема прискорення підготовки та подання законопроекту щодо політико-правової оцінки голодоморів в історії українського народу, здійснення додаткових заходів щодо визнання міжнародною спільнотою Голодомору 1932—1933 років в Україні як геноциду українського народу та однієї з найбільших трагедій в історії людства, розв'язання питання щодо спорудження в Києві Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні, прискорення утворення Українського інституту національної пам'яті.

Указ Президента України В. Ющенка від 12 жовтня 2006 року № 868 “Про відзначення у 2006 році Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій” затвердив Органітет з відзначення 2006 року Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, передбачив 25 листопада 2006 року припущення Державного Прапора на території країни, оголошення Загальнонаціональної хвилини мовчання та низку інших заходів, зокрема прискорення проектування та спорудження Меморіального комплексу пам'яті жертв Голодомору, активізацію роботи з визнання міжнародною спільнотою Голодомору 1932—1933 років в Україні як геноциду українського народу та однієї з найбільших трагедій в історії людства.

У скликання Верховної Ради України ухвалило Закон, в якому Голодомор визнано геноцидом українського народу. За це не проголосували лише члени фракції Партії регіонів та Комуністичної партії України.

Відбулися заходи щодо відзначення 75-х роковин Голодомору.

КОРЕНІ БІДИ — В ТЕОРІЇ МАРКСИЗМУ

Сергій Іванович Білокінь, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту історії України, відомий своїми працями про часи сталінських репресій і голодоморів.

Ми попросили його висловити свою думку про ті страшні події. “Історична наука тільки починає вивчати Голодомор, — каже Сергій Іванович. — І важливо не тільки те, що щось нове розсекретили й дали можливість про це писати. Ми ще не з'ясували деяких речей і перебуваємо на джерелознавчій стадії, а джерела, які є, не прокоментовані. Зверніть увагу, якщо проїжджати повз завод “Арсенал”, на його стінах можна побачити сліди куль. Ці сліди не мають жодного стосунку до подій 1918 року. Це наслідок кінозйомок, які проводили до 10 річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції”.

На думку історика, основоположним джерелом до історії Голодомору слід вважати тексти класиків марксизму-ленінізму. Взяти хоча б для прикладу листування Енгельса і Бернштейна 1884 року: “Если же кто-либо стремится к демократии как к цели, то он должен опираться на крестьян и мелких буржуа, то есть на классы, которые обречены на гибель... и поскольку они хотят искусственно сохранить себя, являются реакционными по отношению к пролетариату”.

Ленін, приміром, писав: “...крестьяне, имеющие излишки хлеба, ...представляют собой людей, которые, после сотен лет их эксплуатации, в первый раз начинают на себя и своими излишками хлеба могут обратить в рабство рабочих ...наше отношение к ним есть отношение войны”.

Так говорили про наших попередників, та й загалом про людей. Таке було ставлення. “Победа над мелким спекулянтом, мелким собственником — трудна. Они не могут быть уничтожены в один год, для их уничтожения нужен длительный ряд лет...”

Сергій Іванович вважає, що в марксизм-ленінізм товариш Сталін не вніс нічого нового. “Сталин — это Ленин сегодня”, — казали про нього сучасники, тобто він був повною мірою продовжувачем справи Леніна. “Я вас запевняю, що теперішні намагання деяких істориків усе це закамуфлювати і звести до того, що радянський терор починався зі Сталіна і закінчувався Сталінін, — це намагання “повісити” все це на одну окремо взятую людину”, — вважає історик.

Про голод потрібно говорити. Ця тема має бути актуальною не лише в дні скорботи та пам'яті. Ми мусимо довести, що слів на вітер не кидано і що “правда завжди покаже свою голову” там, де слід.

СВІТ НАС ПОЧУВ

Уже ніхто не може дорікнути нам байдужістю і слабкістю. Вже ніхто не скаже, що Голодомор 1932—33 рр. — випадкова трагедія, відповідальність за яку ніхто не несе. Ми визнали це 28 листопада 2006 р., і світ нас підтримав.

1 листопада цього року 34-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО одностайно прийняла Резолюцію про “Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні”. У тексті Резолюції висловлено співчуття нашому народові.

Питання вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932—33 рр. Україна внесла у співавторстві з 45 іншими країнами-членами ЮНЕСКО: Азербайджаном, Алжиром, Аргентиною, Бангладеш, Буркіна-Фасо, Венесуелою, Габоном, Гватемалою, Гвінеєю, Гондурасом, Грузією, Демократичною Республікою Конго, Екваторіальною Гвінеєю, Естонією, Замбією, Зімбабве, Казахстаном, Камеруном, Канадою, Кенією, Коста-Рікою, Кот-д'Івуаром, Кувейтом, Киргизстаном, Латвією, Литвою, Маврикієм, Мадагаскаром, Македонією, Молдовою, Монако, Нігером, Нігерією, Парагваєм, Перу, Польщею, Свазілендом, Сенегалом, США, Суринамом, Таджикистаном, Уругваєм, Філіппінами, Францією та Чехією.

Багато країн відгукнулося на українську ініціативу.

Парламент Естонії 20 жовтня 1993 р. прийняв заяву, в якій засудив комуністичну політику геноциду в Україні.

Сенат Канади в резолюції від 19 червня 2003 р. закликав уряд визнати Голодомор геноцидом в Україні.

Сейм Литви у заяві “Про вшанування жертв політичних репресій і Голодомору в Україні в 1932—1933 рр.” від 24 листопада 2005 р. визнав Голодомор ретельно спланованим геноцидом проти українського народу. Його засудили, висловили солідарність і співчуття рідним та близьким жертв Голодомору і Державні Збори Угорщини Постановою № 129/2003 (XI.26) від 26 листопада 2003 р.

Фото Олександра Литвиненка

Уже 14 країн визнали Голодомор геноцидом українського народу. У вересні-листопаді цього року в низці держав відбулися урочисті акції, присвячені українському Голодомору.

У португальській столиці спільно з українською громадою проведено колоквиум, приурочений 75-м роковинам Голодомору в Україні 1932—1933 рр. Дні пам'яті розпочалися в словацькому місті Пряшеві. А тисячі українців американського походження і громадян України, які проживають у США, взяли участь у скорботній ході під транспарантами з написами “Геноцид в Україні: 1932—1933, 10 мільйонів жертв” та “Голодомор — убивство голодом”.

Ми не самі. Це не тільки наше горе. Нас чують.

Такі офіційні дані розміщено на сайті Міністерства закордонних справ.

**Над добіркою працювали
студенти Інституту
журналістики Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка:**
**Ірина АЛЕКСЕЄВА,
Богдан АМОСОВ, Інна БАБІЧ,
Андрій БЕЖИНОВ, Тетяна БОВТ,
Анастасія БОНДАРЕНКО,
Тетяна БІРКОВИЧ, Лариса
ШМИНДРУК, Ольга ЮНАК**

Вадим ПЕПА,
м. Київ

У СУЗІР’І ВЕЛИКИХ

Не передати сповна ті відчуття, які накочуються, коли піднімаєш очі в духовне небо України. У сузір’ї великих сяють імена, з якими один із найбільших народів Європи утверджується у світовій цивілізації. Чи то в юдолі земній. Самовираження кожного роду людського на Земній кулі — через обраних особистостей, наділених від природи винятковими здібностями. Вони вивищують перед очима всього світу гідні наслідувань ідеали, облагороджують людство, не дають йому скотитися до нищості.

Мовлю про це, натхненний з’явою воістину фундаментальної праці відомого українського музикознавця Михайла Головащенко “Феномен Олександра Кошиця” (К.: Музична Україна. — 2007). Автор — доброї пам’яті подвижник, який передчасно пішов із життя, віддавши всі сили збагаченню національної музичної культури. Незважаючи на утиски, він зробив усе, що міг, аби воскресити із забуття, в буквальному значенні цих слів повернути в Україну цілковито замовчувані протягом десятиліть, викорінені радянською цензурою імена світової слави співаків Модеста Менцинського, Олександра Мишуги, Соломії Крушельницької. А на схилі нелегких літ воздвигнув величний пам’ятник геніальному Олександрові Кошицю — рідкісного таланту диригентів, видатному композиторові, вченому-фольклористу, історично-етнографу, музикознавцеві-теоретику.

Як наголошує в передньому слові редактор видання Тетяна Моргун, книга — “ексклюзивна, дорогоцінна й насправді неперевершена... За багатством поданого тут матеріалу, за якістю ретельного й тактовного його опрацювання вона не знає собі рівних... Михайло Іванович поклав понад п’ятнадцять років на глибоке й усебічне вивчення життя, творчої, наукової та громадської діяльності геніального Олександра Кошиця, на збирання, систематизацію, літературне опрацювання та упорядкування матеріалів, документів, ілюстрацій...”

Фоліант обсягом понад тридцять шість друкованих аркушів. Промовисті документи. На мій розсуд, надзвичайно цікаві для розуміння української духовної сутності. Скажімо, рідкісним винятком, як для наших реалій, є те, що покоління Кошиців зберегли пам’ять свого роду — тільки уявити — за ціле тисячоліття. Їхній предок рицарського звання 929 року знайшов осідок у Литві. Його герб — біла рожка з п’ятьма листками — визнавали в Речі Посполитій, у Російській імперії. Найкращі представники покоління заявили про себе в різних сферах життєдіяльності. Син Олександра Кошиця від першої дружини Дмитро 1902 року народження — льотчик-випробувач, підполковник, загинув у червні 1943 р., піднявши в небо нову машину та перевіряючи, на що вона здатна.

Імена багатьох попередників-чоловіків збереглися на сторінках литовської, польської, російської історії. Усі — на високих щаблях. Вельможні на службі чужих Україні держав. Відомості про найближчих черпаємо з власноруч написаного — “Моя коротка біографія”: “Батько — священник Антоній Ігнатович Кошиць, мати — Євдокія Михайлівна з роду Маяковських. В році 1877 батько переїхав на іншу парафію в с. Тарасівку Звенигородського по-

віту на Київщині поруч з Кирилівкою, батьківщиною Шевченка, з родичами якого ми приятелювали весь час. Отже, Тарасівка є фактично моя батьківщина, бо я з нею поєднаний і життям, і душею, і спогадами”.

Навчався в бурсі у Богуславі. “Співав у хорі спершу сопрано, а потім тенором. Уперше в житті почув Бортнянського концерти, і вони zostалися в душі навіки, як і богуславська чудова природа. Почав тишенько компонувати”. Потім закінчив Київську духовну семінарію. “Можна було поступити в Томський університет на медицину або у Варшавський університет на філологію, але нікуди мене не тягнуло. Тягнуло вчитися в Києві і власне в Академії... бо там був чудовий церковний хор, яким управляли студенти, тож колись і я міг потрапити в хор і взяти його в руки свої...”

Покуштувавши вчительства в селі та спробувавши організувати там хор, я кинув усе і взявся за те, чого ще ніхто не доконував серед семінаристів: перетримати при семінарії всі предмети, за всі шість років науки, дістати право на вступ до Академії, а потім тримати конкурс в Академію. Справді, коли припече, то чоловік може перескочити через самого себе. Я перетримав усі предмети за шість років, іноді приходилось два іспити в день, а потім витримав і конкурс в Академію. За рік роботи я так знесилився, що перша хвороба тифу поклатала мене в ліжко. Пролежав півроку. Але вже на другий рік мав у руках академічний хор!”

Прозріваймо, сліпорожденні. Розгляньмося. Новоявлені здібності валуєви, кагановичі сіють на наші щедротні рівнини, долини й верховини, міста й села отруту расизму, ксенофобії, розбрату, роздирають єдиної духовної сутності країну на шматки. Накидаються, мов хижі звірі, аби урвати собі якбільше та ласіше. Їм не до важких трудів задля загального добра. На яку ж добродієність від них сподіватися? Сидіти на чужій шії та впливатися чужою кров’ю — така сутність їхнього нутра. І хіба ж їхньому крутіству правити світом? Задохнеться в прокляттях підступне людиноненависницьке. Самознищиться, огидне, на сонці правди.

А високому покликанню людини панувати на планеті. Світлий розум прагне життєтворчого, а не згубного, руйнівного. І вірці того — в сузір’ї великих. Олександр Антонович усю до краплі кров віддав примноженню і звеличенню музич-

ної культури рідного народу. За моїм розумінням, його саможертвона діяльність такої ж природи, як і в Марусі Чурай, Марії Приймаченко, а особливо ж Катерини Білокур. В обох такої глибини образна народна мова, що дивуєшся та й годі — як же щедро обдаровує доля своїх обранців.

Змагаючись за самоутвердження й самореалізацію, О. Кошиць дедалі більше поринав у стихію українського народного мелосу. Знайшов прийнятну роботу на Кубані. І тут його зачарували сивочолі пісні й думи нащадків українських козаків, що не з власної волі мусили розпрощатися з предківщиною, материзною, дідизною, але берегли свою духовну сутність у супереч нестерпним обставинам. Олександр Антонович записав з голосу талановитих виконавців сотні мелодій на слова невідомих авторів. І такою значущою була ця праця, що навіть за тих умов дістав за неї винагороду. І вже здобувшись на гучне ім’я, мав можливість заявити про свої диригентські здібності в Києві. А головне — зблизився тут із Миколою Лисенком. Працювали пліч-о-пліч, безмежно віддані своєму високому покликанню.

Шлях відомий — через терни до зірок. Що не рік, то складніше й скрутніше. “На аудієнції (2 січня 1919 р. — Авт.) Петлюра, звертаючись до мене, сказав: “За тиждень щоб була зорганізована для закордонної подорожі капела, а то, — добавив, жартуючи, — розстріляю!...” Підганяло нас непевне становище не тільки справи з капелою, а висіння в повітрі самого уряду... Над цим усім носилась чорним вороном думка, що ще один непевний день... і усе полетить до чорта: і капела, і уряд, і ми самі...”

Українській державі не судилося тоді самоствердитися. Головний отаман останню надію покладав на повпредів української пісні: нехай заявлять у світі про один з найбільших у Європі народів, його самобутню культуру. І те відрядження хору розтяглося на десятиліття. Обмежуючись у побуті мінімальним, переїздили від одного міста до другого. Виступали на сценах столиць Європи, а потім перетнули океан і співали зі сцен Північної та Південної Америки, представляючи на далеких континентах свій невмирущий народ.

Більшовицька влада позбавила їх Батьківщини. Шукали пристановища по чужих світах. Хто де міг

зачепитися, там і залишався. А Кошиць попри всі незгоди поновлював хори, привертая до мистецтва колективів, якими керував, увагу не лише вихідців з України, а й слухачів інших національностей, здобув високий авторитет у професійних музичних колах світу.

“Співай же, чаруюча Україно, співай, щебетушко! Розсипай по світу пісні своїх синів, — прийде колись і до тебе весна, якої ти чекаєш!” Це відгук Квелю Нетто, члена Бразильської Академії Безсмертних, опублікований 23 вересня 1923 р. у “Jurnal de Brazil”.

Перед кончиною 24 вересня 1944 р. Кошиць заповів: “Як умру, то поховайте мене у вашому Вінніпезі, де знайшов я любов і теплоту наших людей. А коли Україна стане вільною і незалежною, перевезіть мій прах на рідну землю і поховайте у золотoverхому Києві”. І це має збутися.

На глум і приниження наше карликові людиці пускають “усобиць лютую змію”. Затягли казна-що. Спокушають довірливих словоблуддям. Кличуть визначати огульно “великих українців”. Та чи коротким рукам безбаченків за це хапатися? Не хитромудрі заміри торбохвватів, а вічність формує сузір’я великих у духовному небі людства. Тільки вона, і ніхто інший. Час — судія, а не сповідники антинародної політики, не своєкорисливі прислужники глобалізації.

Хто вони і які вони — великі українці? Без лапок. І не вовки в овчих шкурах. І хто вони загалом — українці?

Нехай відкриває невидючим очі й ось це болюче, що вколює у серце, коли читаєш спомини О. Кошиця: “Смерть Миколи Віталійовича сталася несподівано. В Театрі Садовського готували якусь виставу. Увечері, під час вистави, як грім, розійшлася чутка про наглу смерть Лисенка...”

Я, пригноблений, вдивлявся в лице небіжчика. До мене підійшов Остап Миколайович, син, і сказав мені таке, від чого усього мене струсило, — сказав, що перед смертю Микола Віталійович кілька разів повторював: “Покличте Кошиця...”

Спогади про М. Лисенка такі

виразні, яскраві, що могли б стати основою художнього фільму світового рівня. Чи то захопливого телесеріалу. Тільки ж де там! Бюджетні кошти підживлюють зовсім інше — як правило, не українське й не про українців. Або й відверто антиукраїнське. За часів О. Довженка і досі кінокамери й телекамери найчастіше в руках тих, для кого наша рідна Батьківщина — лише “ета страна”, об’єкт очорнювання, дискредитації, ненавистницьких осуджень.

Якби ж учинилося диво з див. Аби ж сталося так, щоб нинішні служителі муз хоча б вдивлялися в ту височину, якої серцем і душею прагнув О. Кошиць, та переймалися ширими уболіннями за долю Української держави, що воскресає, мов фенікс із попелу. Тієї держави, без якої і їм куди ж подітися, де ж самореалізуватися.

Звичайно, легше котитися з гори заподадливого прислужництва нав’язаній недоброзичливцями ідеології, ніж з останніх сил долати важку крутизну. За нашої задавненої пригнобленості, пригніченості неймовірно важко самовиражатися митцям чесних поривань. 1982 р. два великі Івани — Драч як сценарист та Миколайчук як виконавець головної ролі — зробили, що змогли за тих умов, щоб до нащадків звертався, як живий, з кіноекранів М. Лисенко. Та тільки уявити, що то за труд — продиратися крізь тупі цензурні заборони. Як за притчею: легше верблюдові пройти крізь вушко голки...

Та повернімося до одкровенів світлого розуму: “В день похорону я зі студентським хором стояв коло Володимирського собору, чекаючи виносу тіла, і коли жалобний похід рушив од собору, то виявилось, що весь величезний натовп, що йшов поперед домовини, складався з різних хорів. Спереду Студентського хору, який один мав у своїм складі більш 200 людей, ішов хор Комерційного інституту (теж близько 200). Далі перед ним був якийсь аматорський хор, а спереду церковний... Ззаду нас був хор курсисток... далі хор Політехнічного інституту, хор школи Лисенка, знов якихось аматорів... Так що усього співало не менше, як тисячі півтори людей, а може й більше...”

Мене заставили вийти навзбіч, нав’язати хустку на палицю і взяти всю цю масу під свою оруду...

Коли ми проходили повз Університет, з вестибюлю нас почали фотографувати на фільм в кінематограф. Хоч царські посіпаки швидко звідтіля зняли той кінематограф,

О. Кошиць, М. Лисенко, К. Стеценко

але студентський хор попав на фільм. Цікаво, де той фільм тепер?

В той час у Театрі Садовського було дано розпорядження, щоб оркестр під керуванням мого помічника (Верховинця-Костіва) помістився у верхньому фойє, вікна котрого виходили на Велику Васильківську вулицю, де мусив пройти жалобний похід, і зустрів нас “Жалобним маршем” Лисенка з драми “Дорошенко”. На приказ поліції театр було замкнено. Коло театру вистроїлась вся театральна трупа на чолі з М. К. Садовським. І от, коли хори і жалобний похід наблизались до театру, я побачив, як М. К. Садовський дав рукою сигнал у вікна театру. І звідти понеслись звуки маршу. Зараз же пристав і поліціянти кинулись до театру, але... “ключі були не відомо в кого”. Вони почали кричати знизу у вікна, але музиканти нагорі грали, тож могли тих криків і не чути. Тоді кинулись до Садовського, щоб він припинив музику. Микола Карпович почав махати рукою, але так “виразно”, що виходило: “грайте” — і музика грала, пропустивши перед театром майже половину походу, та змовкла тільки тоді, як під театр піднесли труну й почали читати Євангелію. За це потім Садовського тягнули на цугундер (до поліції), але він зручно викрутився тим, що в театрі йшла проба оркестру на “Дорошенка” і що він же махав рукою, щоб вони спинились, та що театр було замкнено розпорядженням тої ж поліції...

Прийшли на Байкове кладовище до ями, яка була з правого боку церкви на першій терасі. Всякі промови над домовиною було поліцією заборонено...”

Доле злая! Та на точнісінько ж таке протягом не одного десятиліття натикалося моє покоління. Паростки української духовності рвуться до сонця, а їх розтоплють чоботища супостатів. То як же розквітати національній культурі? Як же розвиватися національному мисленню? Тож і докотилися до краю. Головний кабмінівський розпорядник у гуманітарній сфері зухвало нацьковує несвідомих на “тонкий прошарок української інтелігенції”, стоїть на заваді колоніального уярмлення другої за чисельністю нації в Європі.

Справді, не одне століття супостати душили той прошарок. Та не по зубах він їм, хоч який тонкий. Бо в ньому — духовна криця і Кошиця, і Садовського, і Лисенка, і ще не однієї когорти, не одного легіону саможертвних подвижників духу. А понад усе — титанічна могуть безсмертного Кобзаря Тараса Шевченка, гранітні втілення якого обнадіюють людство на різних континентах Земної кулі. Та мудрість велета Івана Франка, спадщина якого воістину доленосна для нащадків, звернена в майбутнє, підкаже зважені відповіді на загрози виклики сучасності. Аби ми тільки припадали до живодайної криниці, а не підставляли вуха під напоумлювання ненависників, скрадливий замір яких — примусити нас жити чужим розумом. У “тонкому прошарку” і стан Лесі Українки. І філософія Григорія Сковороди. І державна владність Богдана Хмельницького. І неглітні скрижалі козацьких літописців. І вболівання за долю рідного народу О. Довженка, О. Гончара, М. Вінграновського, Ліни Костенко...

Неспромога все перелічити. Але й цього найтоншого нікому не переломити. Від такого кореня й на такому ґрунті має ж підніматися незнищеною нова генерація. За нею — світліше майбутнє.

ЕКЗАМЕНУВАЛА МУЗИКА ЛИСЕНКА

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Близько 150 молодих музикантів із різних країн світу змагалися на Міжнародному конкурсі імені М. Лисенка, який майже два тижні тривав у Києві. Серед ініціаторів створення такого музичного турніру — онука Миколи Лисенка, професор Національної музичної академії України імені П. Чайковського Аріадна Лисенко. Конкурс започатковано 1962 року на честь 120-річчя з дня народження та 50-річчя смерті класика української музики.

Микола Віталійович Лисенко — основоположник української класичної музики, композитор, піаніст-віртуоз, видатний хоровий диригент, фундатор національної мистецької освіти, був ще й організатором перших всеукраїнських громадських об'єднань, зокрема, багато зусиль доклав до розвитку “Просвіти”. Він дружив з багатьма просвітянами, до прикладу, на пропозицію Олександра Барвінського написав музику до “Заповіту” Тараса Шевченка, який уперше виконали у Львові на концерті, присвяченому сьомим роковинам смерті Кобзаря. Учасники бурхливо аплодували композиторові, а концерт започаткував щорічні святкування Шевченківських днів у Львові, що згодом поширилися по всій Галичині. Тож вислів Миколи Лисенка, яким він якось закінчив свій виступ про ще одного просвітянина Бориса Грінченка, може повною мірою характеризувати і його власну постать: “Молодшим громадянам твоє працювате життя повинно б стати за зразок до спасенного наслідування”. Символічно, що так само, як до музичної освіти Миколи Лисенка долучилися музиканти різних країн і національностей, нині його конкурс дає путівку в життя учасникам із Білорусі, Великої Британії, Канади, Китаю, Кореї, Німеччини, Польщі, Франції, Японії та інших країн світу. Цей найпрестижніший музичний форум України вже став високим стартом для цілої плеяди визнаних музикантів: піаністів Людмили Марцевич, Етелли Чуприк, Віталія Самошка, скрипалів Ольги Рівняк,

Олесь Семчука, Дмитра Ткаченка, віолончелістів Івана Кучера і Ганни Нужи, співаків Лідії Забілястої, Миколи Шопши, Андрія Шкургана, Володимира Гришка.

Учасники конкурсу поряд із класичним репертуаром обов'язково виконують твори Миколи Лисенка та інших українських авторів. На III Міжнародному конкурсі до складу журі ввійшли видатні музиканти різних країн, а очолили кожну з номінацій Мирослав Скорик — фортепіано, Богодар Которович — скрипка, Юрій Ланюк — віолончель, Євдокія Колесник — спів. Вимоги до конкурсантів були високі, адже його організатори готують форум для вступу до Міжнародної федерації конкурсів у Парижі.

Видатний музикант, якому присвячено конкурс, колись уперше підсумував великий період розвитку вітчизняної музики на підвалинах глибокого і всебічного вивчення народного життя і творчості. Микола Лисенко завжди ставив собі за мету відкривати громадськості невичерпні художні скарби українського народу. Цю традицію продовжує і конкурс.

ПЕРЕМОЖЦІ III Міжнародного музичного конкурсу імені Миколи Лисенка

ФОРТЕПІАНО

I премія — Дмитро Онищенко (Україна), аспірант Львівської державної музичної академії імені М. Лисенка.

II премія — Катерина Куликова (Україна), студентка НМАУ імені П. Чайковського.

III премія — Олексій Чернов (Росія), студент Московської державної консерваторії імені П. Чайковського.

IV премія (диплом I ст.) — Андрій Драган (Україна, Львів);

V премія (диплом II ст.) — Тетяна Шафран (Україна);

СКРИПКА

I премія — Соленн Паїдассі (Франція), студент Женевської консерваторії (Швейцарія).

II премія — Назарій Пилатюк (Україна), студент Львівської державної музичної академії імені М. Лисенка.

III премія — Тарас Яропуд (Україна), студент НМАУ імені П. Чайковського; Максим Грінченко (Україна), студент НМАУ імені П. Чайковського.

Премія “За краще виконання твору М. Лисенка” — Соленн Паїдассі.

Дві премії “Кращий концертмейстер конкурсу” — Катерина Лебедева, Світлана Смиківська (Україна).

ВІОЛОНЧЕЛЬ

I премія — Руоді Лі (Китай), з 2006 — студент Вищої школи музики й театру м. Росток (Німеччина);

II премія — Бартош Козяк (Польща), випускник Академії музики імені Ф. Шопена (Варшава);

III премія — Артем Шмагайло (Україна), студент Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка;

IV премія (диплом I ст.) — Максим Дедіков (Україна);

V премія (диплом II ст.) — Олексій Шестіперов (Росія);

Премія “За краще виконання твору М. Лисенка” — О. Шестіперов (Росія).

Дві премії “Кращий концертмейстер конкурсу” — Ольга Чіпак

(Україна), Йожеф Ермін (Україна).

СОЛЬНИЙ СПІВ Жіноча група:

I премія — Анна Вікторова (Росія), випусниця (2006), аспірантка Московської державної консерваторії імені П. Чайковського;

II премія — Валентина Андреева (Україна), студентка НМАУ імені П. Чайковського; Катерина Василенко (Росія), випусниця (2001), аспірантка (2001—2003) Московської державної консерваторії імені П. Чайковського;

III премія — Мелані Хорнер (Німеччина), випусниця консерваторії Г. Ф. Генделя (1989), Ференца Ліста (1998), Оперної школи в Штутгарті;

Наталя Павленко (Україна), студентка Одеської державної музичної академії імені А. Нежданової;

Юлія Литвинова (Україна), студентка НМАУ імені П. Чайковського.

IV премія (диплом I ст.) — Сю Цзинь (Китай), Зоя Іванюк (Україна);

V премія (диплом II ст.) — Олена Демирджян (Молдова).

Чоловіча група:

I премія — Юрій Горинь (Україна), студент НМАУ імені П. Чайковського;

II премія — Євген Орлов (Україна), студент НМАУ імені П. Чайковського;

III премія — Дмитро Кузьмін (Україна), студент НМАУ імені П. Чайковського;

IV премія (диплом I ст.) — Ігор Цуркан (Молдова);

V премія (диплом II ст.) — Лу Чжу (Китай).

Премії “За краще виконання твору М. Лисенка” — Ольга Фомічова (Україна), Олександр Кіреєв (Україна).

Премії “Кращий концертмейстер конкурсу” — Маргарита Сергієнко (Україна), Вікторія Мраморнова (Україна), Марина Белоусова (Росія), Ольга Філатова (Україна).

МІСТА, В ЯКИХ ПЕРЕДЧУВАЄШ ДИВО...

Ранок у Чорткові

Уляна ГЛІБЧУК
Фото автора

З ІПАТІВСЬКОГО ЛІТОПISY

“В літо 1100-те тридцятого серпня в Уветичах зібралися в одне коло всі брати — Святополк Київський, Володимир Мономах, Олег Чернігівський. І, задумавшись, послали до Давида своїх мужів — Путятю, Ратибора і Торчина. І прийшов до них Давид із Волині, той, що осліпив Василька... А ті сказали Давидові: “Ось що говорять тобі брати: не хочемо дати тобі столу Володимирського на Волині. Бо ти кинув ніж поміж нами, чого не було ще на Руській землі... Іди і сідай у Бузьку і Острозі. А Святополк дає тобі Дубно і Чорториськ. А Володимир Мономах дає тобі двісті і Олег з братом двісті гривень...”

Ніхто не сумнівається, що Дубно — прадавнє. Огорнуте колись рукавами ріки Ікви та густою стіною дикого лісу, нині воно має інші ландшафти. Лісів поменшало, а чисті й цілющі води споганили в часи “ковбасного благополуччя”. То була епоха економічного волюнтаризму, коли прагнули змінити не лише плін мислення дисидентів, а й течію річок. Звивисту красиву Ікву так “підсушили”, що тепер від неї залишилося пряме, як Невський проспект, загиджене смердюче русло. Ще до осушення довколишніх боліт там плавали прогулянкові човни і водилося стільки риби і раків, що місцевий рибний базар не поступався одеському Привозу.

Про Дубенську фортецю писали багато. Її мур досі вражає неприступною суворістю. Років сім тому архітектурну пам’ятку було занедбано. Тепер помалу йдуть реставраційні роботи. Частий гість — почесний громадянин міста пан Борис Возницький. Він опікується не тільки Олеським, Золочівським та Підгорецьким замками, а й палацом Любомирських у Дубенській фортеці. Робить усе, аби найближчим часом розмістити там бодай частину знаменитих запасників Олеська...

Дубно має стільки історії, що їй важко дати гідний прихисток у кількох словах. Луцькі ворота початку XVI ст., Георгіївська церква XVIII ст. з чудовим старовинним іконостасом, костел бернардинів із монастирськими келіями. За словами Бориса Возницького, у створенні вівтарів храму брали участь учні відомого в світі майстра різьби Іоана Пінзеля.

Під час повоєнної сталінської окупації у монастирських підвалах НКВС влаштувало катівню. Жертвами були прості селяни, мало причетні до УПА. Літні люди, жінки, діти... Кати не обтяжували себе по-

хованням жертв. Їх замурували в тих самих розстрільних підвалах. Темний, трагічний бік історії Дубна, який торкається і сьогодення. Багато мистецьких цінностей втрачено або зруйновано. Наприклад, Дубенське рукописне Євангеліє зберігається в бібліотеці у Москві. Невідомо куди зникла славнозвісна ікона Дубенської Чудотворної Богоматері XVI ст., оздоблена перлами. Її подарував місту князь Костянтин Острозький. Історія зникнення реліквії — майже детектив.

На початку минулого століття ікона Богоматері ще була в Іллінському соборі. Нині на місці Благодатної ікони — майстерна копія.

Дубенське буття наповнювали не лише величні драми. Скромно вирували щоденні і, на перший погляд, непримітні події. Ті, що складають журбу і радощі буднів. Старожили пам’ятають щорічні кінні базари. То було справжнє свято... Умисне до цієї події дітлахи готували виставу, а звідкілясь, наприклад з Одеси, прибував мандрівний цирк. Артисти знали — на них чекають вдячні глядачі. Приїздив знаменитий силач Бидило, про якого й досі переказують легенди. Люди цікавились не стільки трюками богатиря, скільки фантастичною кількістю стейків, які той з’їдав у місцевій ресторації. Робили на-

віть “ставки” на те, скільки печені осилить Бидило. Прилипши носами до віконного скла, збуджено рахували тарелі, які розставляли перед атлетом офіціантки...

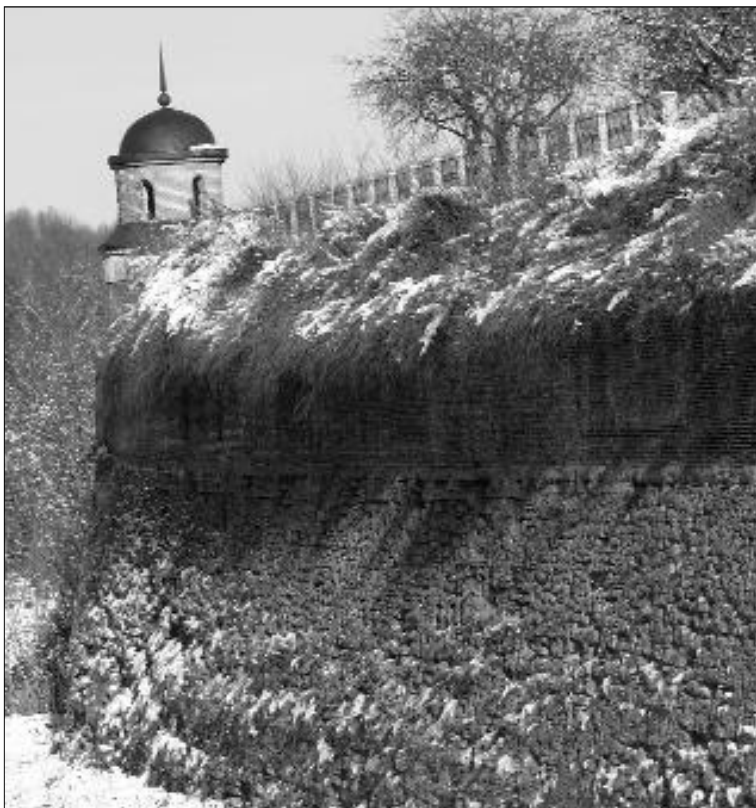
Це ж треба, якраз у мій приїзд в місті “застряг” київський цирк. Ні тобі вдячних глядачів, ні “браво”, ні грошей на дорогу... О часи, о звичай... Канула в Лету гаряча любов до циркового мистецтва.

Пам’ятаєте славнозвісного “Тараса Бульбу”? З легкої руки Миколи Гоголя саме Дубенську фортецю намагався захопити козацький отаман. Саме тут на берегах Ікви він покарав свого Андрія за зраду. Міський голова Дубна Леонід Дудко трохи ображений на пана Бортка. І справді, чому б кінорежисерові бодай кілька планів не відзняти саме в автентичній фортеці?

Щоліта в Дубні проходить міжнародний рок-фестиваль “Тарас Бульба”. Цього року навіть зять Юлії Тимошенко завітав. У мерії мені подарували плакат із його підписом. Не пошкодували, бо мають їх ще багато. Кажуть, заставили бідолаху Шона добру годину каліграфити “гусячим пером”...

ЛЮДИ

Щоб по-справжньому відчути Волинь та її людей, треба між ними пожити. Помандрувати містечка-

Дівоча вежа Дубенської фортеці

Може, в цьому будинку Кременця блукає привид?

ми, селами... Саме тому не берусь за детальні портрети. Хіба що кілька штрихів... Асоціативно волиняни мені чомусь руді. Мабуть, через рудобородого краєзнавця і поета Миколу Пшеничного. Є у ньому така собі симпатична лукавість. Щось подібне помічала майже у всіх місцевих. Хитруваті й мудрі. Тільки ось багатшими від цього не стають. Поет Пшеничний та його дружина Люба — сіль дубенської землі. Не без допомоги мерії друкують альманахи та книжки. Пані Люба опікується талановитими дітьми і щороку видає антологію їхньої творчості. Для юності так важливо, щоб її помітили і вчасно похвалили.

ІНШІ МІСТА

Згодом авто везло мене через Кременець, Тереховлю, Бучач, Чортків... “Золоте кільце” західноукраїнської історії... Проїжджала міста, вбираючи у сітківку пам’яті колір і смак провінції. Між собою вони крено схожі. Насамперед архітектурою та затишком. Наче бабціна шафа з дитинства... Затерті вовняні шалики, берети, облізлі ондатрові коміри, старомодні краватки... Аромат туалетного мила і нафталіну... Темно, але безпечно. Таке відчуття, що ось-ось має трапитись щось надзвичайне. Провінційні міста — для дитинства. Вони малі й трохи знічені. Місто-шафа, в якій передчуваєш диво... Попри цивілізаційні плями поодиноких супермаркетів, неонових вивісок на облізлих стінах та пристаркуватих мерседесів, ці міста лишаються в облозі минулого, своїх попередніх століть.

Авто везе мене через ліси. “Опусти зброю перед красою!” Гасло місцевого лісництва мені подобається. Але чи здатне воно спинити волохатого і злого бракон’єра? Не думаю...

Поміж лісів — села з химерними назвами. Болезуби, Кобилово-

локи... Я відразу приміряла назву до себе. Уляна Мирославівна з Болезубів... М-да... Не надто весело було б там народитись. Кобилово-локи звучить значно веселіше. Хоча питання лишається відкритим — куди і для чого кобил отих волочили? Е-ти-мо-ло-гія...

Чортків — звучить не менш оригінально. Серед жителів міста досі не вщухають суперечки про його перейменування. Богобоязливі міщани не хочуть чорта під будь-яким соусом. Вони воліли б жити у Богородичному. Серед людей Чорткова помітно вирізняється дисидент Володимир Мармус. У сімдесят третьому він створив підпільну націоналістичну групу. Того ж року юнаки у центрі міста розгорнули синьо-жовті знамена і розклеїли листівки. Молоді патріоти хотіли нагадати, що боротьба за незалежність України триває. Хлопців “накрили”. Володимир жартує: “Вже там, у таборі, збулася моя мрія — познайомився зі справжніми вояками УПА”.

Після Першої світової Галичину відвідав австрійський письменник Йозеф Рот. Він з особливим сагітментом відгукнувся про цей край. Мабуть, тому, що тут воював і на власні очі бачив, як жорстоко коївся фронт. Рубці шанців, рубці пам’яті... Галицькі малі міста він бачив поза цивілізаційними формами. Начебто європейські й знову ж такі нічі... Не міг собі дати ради з тогочасною картатістю та намішеною кров’ю. “Ремісники-русини, гендлярі-жиди, чиновники-поляки...” Через ці соціальні товщі він так і не побачив первня цієї землі.

Нині етнічна картатість західноукраїнських містечок відчутно зблякла. Але чи з’явилася та європейськість, про яку гздував Йозеф Рот? Дубно, Остріг, Кременець, Бучач, Тереховля, Чортків — вони досі в передчутті перемін. Тільки невідомо — коли і яких...

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА-2008

Дорогі читачі!

Завершується передплата на Всеукраїнський просвітнянський культурологічний тижневик “Слово Просвіти” на 2008 рік (поштовий індекс — 30617, 71-а сторінка в “Каталозі”).

Передплату приймають усі відділення “Укрпошти” до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на рік — 42 грн. 48 коп.;
на півроку — 21 грн. 64 коп.;
на 3 місяці — 11 грн. 32 коп.;
на 1 місяць — 3 грн. 94 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пересвідчилися, що на його шпальтах розміщені актуальні публікації на мовну тематику, унікальні історичні розвідки, ексклюзивні інтерв'ю, безкомпромісні журналістські розслідування гострих ситуацій, широко висвітлюється молодіжна музика і концертна діяльність провідних митців України, вирає всіма барвами художня палітра майстрів пензля... Наступного року Ви, дорогі читачі, матимете можливість вести діалог із тими, хто живе Україною і для України, обстоювати разом з нами національні цінності.

Передплатіть “Слово Просвіти” самі та заігуйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів, бібліотекарів — усіх небайдужих до української справи! Разом переможемо!

ДО СВЯТОГО МИКОЛАЯ — У МІРУ ЛІКІЙСЬКУ

Богдана та Віталій МОРОЗ
Фото авторів

Миколая. Миколай виказував безмежну любов до дітей та знедолених. Своїми діями допомагав усім подорожнім та мореплавцям. Тому до святого Миколая звертаються з молитвами про заступництво всі подорожні, мореплавці, діти.

Святий Миколай народився в місті Патари, на території сучасної Туреччини. Він походив з багатой родини, але йому не потрібні були коштовності та статки. Миколай потай роздавав усе бідним, зокрема підкидаючи мішечки з грошима в помешкання серед ночі. Він відкрив також кілька притулків для сиріт.

Якось Миколай мав видіння, нібито повинен вирушити до міста Міра. Саме тоді там помер єпископ, і постало питання про обрання нового. Священникам тієї церкви також було видіння, що єпископом неодмінно має стати чоловік, який уранці першим зайде до церкви, й ім'я йому буде Миколай.

Прибувши до Міри в одну з неділь, Миколай пішов до церкви, біля якої стояла велика кількість людей. Всередину його не пускали, а питали лише одне — ім'я. Миколай довго не хотів зізнаватися, та врешті-решт назвався. Вмить його оголосили

Античний театр II-I ст. до н. е.

новим єпископом. З несподіванки Миколай відмовився від такого сану, проте священники повідомили його, що це воля самого Бога.

Через кілька років його

служіння почалися переслідування християнської віри, і Святого Миколая посадили до в'язниці. 312 р. Костянтин Великий дозволив християнство у Римській імперії. Святий Миколай пробув в ув'язненні 10 років.

Помер Святий Миколай 65-річ-

ним. Його мощі поховали в церкві, де він служив.

У кінці IX століття тюркські ковітники, араби, сарацини спустошували візантійські торговельні шляхи. Тюрки сповідували іслам, і на захоплених землях ця релігія стає панівною. Церква Святого Миколая починає занепадати. Руїнується будівля, оскільки розташовувалася в болотистій місцевості, та й дедалі менше парафіян відвідує її. Разом із храмом занурюється у болото саркофаг з мощами Св. Миколая. І ось Святий з'явився у видінні італійським монахам, прохаючи вивезти його тіло. За переказами, італійці потай забрали мощі Св. Миколая на свій корабель і 22 травня 1087 року в італійському місті Барі перепоховали. Пізніше там спорудили храм на його честь.

Пам'ять і любов людей до Святого Миколая Чудотворця не загубилися у віках. Їх не розвіяли жодні вітри часу. А образ доброго дідуса, який роздає дітям подарунки, залишив свій відбиток у традиціях багатьох народів.

Туреччина — колись багатьох цивілізацій. На її території близько 2 500 античних поселень. В Анатолії було знайдено руїни міста Чаталхьойюк, датованого 8 000—5 000 рр. до н. е. Троє, палаци та стародавні мечеті, білосніжні римські статуї та залишки візантійської культури — це все історична та культурна спадщина цієї країни. Нам пощастило побувати там, відкрити для себе її історію.

Неймовірно чарівною була подорож на яхті Середземним морем. Пропливаючи над руїнами античного міста Кекова, немов доторкнулися історії, а вся швидкоплинність століть відкрилася у затонулому порту, на сходах храмів, біля гробниць, у залишках амфор.

Побували в старовинному місті Анталії, на вуличках якого Л. Гайдай знімав фільм “Діамантова рука”, в славетній Мірі з її лікійськими гробницями, античним театром та церквою Святого Миколая Чудотворця.

Найбільше вразила екскурсія, що відкрила історію життя Святого

Церква у м. Міра, де правив Святий Миколай

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Олександр ШОКАЛО
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57
Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ мови
Ніна ГНАТЮК
279-49-47
Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Олександр ШОКАЛО
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.com.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301250
Наклад номера — 9000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор,
м. Київ

Закінчення. Початок у ч. 49 за 2007 р.

Не знаємо достеменно, які саме документи та фольклорні записи мав на той час Лукашевич. Невдовзі після від'їзду Шевченка писав у Прагу: “Літопис Львовская хорониться у мене, як зіниця ока, а що ще не тиснена, то тим нічого не потеряно, дасть Бог вийдетъ, і, може, в луччу годину, я ще [додам] до неї другу і сукупно іздам. Через Шевченка в ноябрі отправлю її в Петербург в цензуру”. План цей не було реалізовано.

Стосунки господаря й гостя під час їхньої першої зустрічі були беззмарними. Лукашевич розповідав про свій козацький родовід, про те, що батько його був знайомий зі Сковородою; посилення на це читаємо в повісті Шевченка “Близнецы”. В Березані Тарас Григорович уперше взяв до рук альманах “Русалка Дністровая” (1837), виданий гуртком М. Шашкевича, а також популярну на той час у слов'янофільських колах поему Вагилевича “Мадей”. Усе, що мало празькі корені (згадаймо про Гуса і Жижку в його творах), Шевченко сприймав трепетно, і йому напереміну то сам читав уголос, то слухав, як читає Лукашевич. Читав Кобзар і своє — вірші, “Гайдамаків”. Важко сказати, чи так було насправді, але невдовзі Лукашевич писав у листі до Срезневського, що начебто обіцяно йому “Гайдамаків” переробити, бо ґрунтується поема на хибних свідченнях польських історичних джерел. Усе лишилося, як було. Навіть Куліша не послушався Тарас Григорович, хоча й той хотів у “Гайдамаках” чогось м'якішого... Не різав Гонта своїй похоті синів, бо була в нього донька, але ж поема — не протокол.

1843 роком датовано намальований Шевченком жіночий портрет, відомий як “Портрет Маевської”. Жодних відомостей про цю жінку не збереглося. Жодних, крім однієї — листа, в якому Лукашевич просить передати вітання від Терезії Олександрівни Маевської її родичам у Львові; датований лист тим же 1843 роком. Ризикну висловити припущення, що пані Терезія була Платоніві Якимовичу не чужою; що потрапила в Березань зі Львова якраз тоді, коли він повернувся додому з Галичини; що теплі (навіть прислані) слова цього сухого, педантичного і відлюдкуватого книгоїда (погляньмо на його зображення) були адресовані галичанам і навіть — нечувана на той час справа! — уніатським священикам хоча й з українсько-патріотичних міркувань, але не без особистої ноти. Можна позадрити!

Удруге того року Шевченко потрапив у Березань з рідної Кирилівки, де в другій половині вересня в свого брата Йосипа хрестив малого Трохима. Через кілька днів Йосип найнятою підводою віз поета в Яготин, де той мав замовлення на малярську роботу від батька Варвари Репніної. З Березані Йосип погнав коней назад, а Тарас трохи погостював у Лукашевича. 9 жовтня написав вірш “Розрита могила”; існує легенда, що тоді “копали” поблизу Березані. “Дніпро, брат мій, висихає, // Мене покидає, // І могили мої милі // Москаль розриває... // Нехай рие, розкопує, // Не своє шукає. // А тим часом перевертні // Нехай підростають // Та поможуть москалеві // Господарувати, // Та з матері полатану // Сорочку знімати”.

І була зима. З Березані в Яготин — пішки, в мороз — прийшов до Шевченка посланець (у справі, про яку не знаємо). Мав наказ того ж дня повернутися назад, а це, в обидва кінці, 60 верст. Шевченко передав обуреного листа, Лукашевич зневажливо відповів: “У мене таких, як той, що привіз тебе до мене, тріста”. Той, що привіз — Йосип, кріпак і брат колишнього кріпака. Поета постійно гризла думка про долю рідні; плакав надію заробити грошей і викупити всіх на волю, але зумів це зробити нескоро, вже після заслання. Отримавши цибулку від Лукашевича, плакав. Княжна Варвара “притисла його голову до себе, обійняла його, поцілувала його руку, поцілувала б і ноги” (слова з її листа) — звісно, закохана дівчина — не те, що березанський поміщик, який любить свій народ не таким, яким той є, а таким, яким був, коли ходив у жупанах і не знав кріпацтва.

Мало не все, що знаємо про Березань і Лукашевича, пов'язане з Шевченком. При цьому лишаються осторонь події, під час яких невеличке містечко короткий час пере-

бувало в центрі історичних подій. Ідеться про осінь 1708 р. Карл XII і шведи з одного боку, Петро і російські загони з другого поволі наближалися до місця вирішальної битви. Імператор закликав Мазепу долучитися до свого війська, але гетьман цього уникав, посиляючись на неміч, натомість туди-сюди переносив свої тимчасові резиденції. З Чернігівщини в Березань приплив водою... Ох і ох, несла сісти на коня... Лежачи з припарками й примазками, прийняв царського посланця і таки забив йому баки. Для правдоподібності Мазепа навіть відбув освячення єлеєм; обряд провів сам київський митрополит Іоасаф; відтоді й досі панотця такого високого рангу Березань не бачила. Зрештою довелося гру закінчити, гетьман враз одужав. Аж до червня 1709 р. тривали передислокації й сутички, а тоді сталося те, що сталося: потроївши силу московського війська, українські козаки перемогли шведського короля і свого гетьмана. В київській Софії привітавши Петра, професор Києво-Могилянської академії Теофан Прокопович став першим доброхочим апостолом інтелектуального малоро-

Платон Лукашевич

«СПОЧАТКУ БУЛО СЛОВО»

сійства. У цій царині другою фігурою великого масштабу судилося стати Гоголеві, літературний геній якого фактично легалізував національне самозречення пізніших — дрібніших і зовсім дрібненьких — малоросів. Якщо **хохляцтво** трималося (й тримається) на тому, що українців і українства не було й нема, то малоросійство таки визнає, що — були... мо' трохи чогось там лишилося... але ж то все вишкрібки, та й ті відходять...

На сорок перший день народження Гоголя (весна 1850 р.) його з друзями запросили Аксакови. Троє хохлів (окрім письменника, професори Бодянский та Максимович) “говорили своєю мовою і були чарівні”. Гоголь читав вірші “хохляцького Гомера” (так пише Аксаков, вочевидь — Шевченка), інші жестикулювали й вигукували. “Я, Хомяков та Соловйов насолоджувалися цим виразом національності, але без особливої симпатії [...] Мені було просто весело дивитися на них, як на якихось чувашів чи черемісів”. Такі українські ексцеси небагато важили й для самого Гоголя. Через кілька місяців після святкування в Аксакова з України Гоголь пише в білокам'яну, що “Россия все мне становится ближе и ближе”, бо є в ній щось “выше родины”. Хтозна, чи так думали чуваші й череміси, але для Гоголя ця думка не була випадковою: змолоду вважав минувиною не лише Київську Русь і козацьку Україну, а й саме українство; історичні спогади були для нього чимось подібним до спогадів про власне дитинство, але ж він уже виріс... Психічні проблеми аж ніяк не були наслідком розщеплення етнопсихологічних складників душі письменника; хвороба лише зумовила безплідні в художньому сенсі спроби переробити Тараса Бульбу на Івана Сусаніна, набадьоро написати нові “Мертві душі” та пояснити, як “нараз” можна ушляхетнити Росію, засвоївши дещо з дружнього листування письменника. Останню спробу навіть Росія зустріла здебільшого кисло (той же Аксаков), як колись фактично погидувала лизоблюдством Теофана Прокоповича.

40 РОКІВ ЗІ СЛОВНИКАМИ

Лукашевич щоранку почувався малоросійським поміщиком: доручав, наказував,

лаяв, погрожував за недоїмки. У другій половині дня сідав до столу, обкладався словниками і, методично гортаючи сторінки, десятки й сотні разів беручи в руки та відкладаючи в бік одне й те саме видання, шукав голку в копиці сіна: однакові слова в різних мовах і діалектах (загальним числом 59). Лукашевич вважав себе генієм, бо достеменно дізнався, чим є мова, якою так легко і безвідповідально послуговується його кріпаки: безцінним скарбом послуговуються, наче вилами. Зі славної минувшини слова-діаманти ні за гріш дісталися теперішній злиденній Україні, а вона, небога, не годна навіть поцінувати свого спадку. Хоч як би ставилися ми до Лукашевича-дослідника сьогодні, маємо визнати, що не починав своєї роботи з упередженого твердження про особливий ранг української мови і не продовжував її задля того, щоб довести цю тезу: послідовно дійшов такого висновку через кілька проміжних етапів.

Словесності Лукашевич присвятив 8 із 10 написаних книг обсягом від 50 до 900 сторінок; я прочитав п'ять і гублюся, шукаючи спосіб

наліво. “Лібералізувавши” зворотне читання, скориставшись перестановками чи подвоєннями складів, поєднавши це з не завжди слухним поділом слів на два-три корені, Лукашевич навчився витискати з них несподівані смисли. Пишемо **ЧАРОДЕЙ**, розбиваємо на складники **ЧА+РО+ДЕ+Й**, читаємо з кінця до початку і (подвоївши РО) маємо **Й ДЕРО РОЧА**, що означає **Я ДАР РЕЧИ** тією Прамовою, якою володіли волхви. Про свій винахід березанський мудрець сповістив людство, видавши наприкінці 1846 р. книгу на 404 стор. Йому йшла обертом голова; сконструював нові терміни, які мали стати на службі новій лінгвістиці: “Чаромутіе, или священный язык магов, волхвов и жрецов, открытый Платоном Лукашевичем с прибавлением обращенных им же в прямую истоту чаромути и чарной истоти языков русского и других славянских и части латинского” — так називалася книга. Це була основа, а ще сім книг деталізували й ілюстрували вихідні позиції; остання з них побачила світ через 36 (!) років після першої. Відмовившись від подробиць і специфічної термінології, спробую викласти головне в кількох тезах. 1. Первісна людська Прамова (через волхвів і жерців) була дана слов'янам тисячі років тому. В ній кожне ім'я предмета чи абстрактної сутності має два сенси: зовнішній (називний) і внутрішній (філософський), які можна виявити, читаючи слова в прямому й зворотному напрямках. 2. Усі неслов'янські народи отримали свої власні мови, які утворилися шляхом хаотичних перестановок букв і складів у словах слов'янської Прамови, відтак майже повністю втратили і внутрішню її досконалість, і зовнішню подібність до неї. 3. Первісні слов'яни займали величезні території, зокрема всю Європу. Багато років тому почалося вторгнення азійців, які підкорили слов'ян, і з суміші їхньої священної Прамови та своїх власних її сурогатів створили новітні говірки, якими послуговувалась у минулому й послуговується сьогодні хвалькувата Європа. Так, у книжці “Корнеслов латинского языка” (1871 р. виданій у Києві, “В типографии М. Фрица возле памятника св. Ирины, дом № 224”), Лукашевич на 3659 “розшифрованих” слів віднайшов коренів китайських 1925, монгольських 1320, слов'янських 737, маньчжурських 268, “самоевских” 249, череміських і чуваських 107... (Привіт вельмишановному панові Аксакову!). Подібну мішану структуру мають, як було розкрито в Березані, мови грецька, єврейська, асирійська і всі т. зв. європейські. 4. При зрозумілій подібності слов'янських мов не всі вони однаково близькі до Прамови, бо зазнавали й зазнають упливи інших — “збаламучених” — мов: “Жалкий пример сему представляет нам нынешний русский язык. Просто запросто низвели его до какого-то французского ублюдка, иначе до *балаки* (курсив Лукашевича. — В. В.). Послушайте нашу ученую лекцию, вы подумаете, что ее читает какой-нибудь мосель Грегусье на французском языке с притачкою к нему русских окончаний. Куку! Vive la France!” (“Мнимый индогерманский мир”, К., 1873, 610 с). З одного боку, надмір іншомовної термінології в слов'янських мовах є проблемою, з іншого — нехиті Лукашевича (і Гоголя) майже до всього французького, здається, пов'язана з персоною викладача французької мови в Ніжинській гімназії. Дивно, але пан Платон зовсім не торкається впливу староболгарської (церковнослов'янської), скажімо, на українську і російську. Тюркомовні протоболгари здаля прийшли в Європу, слов'янізувалися, але болгарська мова завжди була й лишається дуже відмінною від інших слов'янських. Вочевидь, маємо розділяти релігійний і лінгвістичний аспекти проблеми. Якщо йдеться власне про мову, то стараннями Кирила та Мефодія майбутні українська, а далі російська мови були зрушені зі своїх позицій та штучно зближені, це зрештою спричинилося до спекуляцій щодо їх питомої тотожності (з Емським указом і “ярижкою” включно).

Повертаючись до проблеми про наближеність (віддаленість) окремих слов'янських мов до їхніх спільних витоків, варто шукати об'єктивні критерії, і в Лукашевича вони є. Почнемо з пунктів 1 і 2 в наведеної вище Березанській мовній катехизі та визнаємо їх такими, що не мають доказів. Сакральну Прамову автор катехизи подарував слов'янам лише тому, що її особливості виводив, граючись слов'янськими словами. Якби доскона-

“Тиск на українську мову був страшенний, лише я та ще Музичка наважувались читати лекції українською”.

ло знав, скажімо, табасаранську, міг би й у ній знайти “особливі” слова, читаючи їх в обох напрямках. Це не ставить під сумнів загальної лінгвістичної концепції, за якою слов’янські мови поступово, з плином часу, диференціювалися зі “звичайного”, не чудесного мовного кореня, а сьогодні одні з них є ближчими до нього, а інші відійшли далі. Зрозуміло, що жодна зі споріднених мов не лишилася там, де була, а відтак її не можна вважати одноосібною репрезентанткою праслов’янства. Якщо ж ідеться про наближеність до нього, то Лукашевич слушно вважає її свідченням ті ознаки, які, зустрічаючись у найбільшій кількості мов, концентруються в одній із них. Отже: “Из всех сохранившихся нынешних славянских языков только два удержали древние грамматические формы: словенский и лужицкий; по произношению слов и другим особенностям выше всех стоит польский, так точно как по первобытной тонической грамматике наречия Черниговское и Переяславское, или Украинское. [...] Малороссияне из всех славянских народов имеют самый певучий язык; но этого мало, голоса их народных песен, можно утвердительно сказать, далеко превосходят в своих мотивах и мелодиях все подобные других народов”. Багато написано про те, що ми гарно співаємо, і ми такі гарно співаємо, але Лукашевич іде далі, даючи трактування того, що виходило за межі сучасної йому науки: підкреслює внутрішню спорідненість слова й мелосу, відсутність різкої межі між фонетикою мови і засобами її інтонаційного та ритмічного вrostання в пісню. У сучасній літературній енциклопедії мусимо прочитати з десяток статей, щоб поцінувати те, про що йшлося в книзі березанського лінгвіста й філолога, виданій 150 років тому. Можемо дізнатися, що лише 1970 р. започатковано т. зв. **генеративну поетику**, яка розглядає текст як “повідомлення природною мовою, в якому заковдані повідомлення на інших, не похідних від природної, мовах”, — наприклад, метрика поетичного твору може мати аналогії в танці чи в орнаменті”. Зі статті **“Фонологія”** довідуємося про майже містичні властивості фоносемантики, одним із уособлень якої є наша схильність асоціювати фонему Л(ь) і Н(ь) із “м’якістю та ніжністю”, у фонемі А бачити ознаки “червоного”, мати до Б та У претензії з приводу того, що їхнє звучання “грубе”. У цьому контексті наведу кілька фрагментів із “Латинського коренеслова”, які роблять честь Платонові Лукашевичу як ученому (що випередив свій час) і як українському вченому (що сказав добре слово про гноблену мову свого народу). Читаймо разом: “Малороссийский язык (русский) неизвестно по каким историческим судьбам есть самый верный уцелевший остаток Первобытного, от которого образовались второобразные нынешние славянские языки [...] Для филолога, певца и музыканта важна перемена гласных букв по первобытной тонической грамматике с ее подвижными ударениями, руководящими самым разным стопосложением, которое породило песнь, а следовательно и музыку. [...] Голоса так переливаются, что, смотря по высоким и низким слогам и ударениям, кажутся то в отдалении от слушателя, то опять к нему приближаются, и на сих-то учащенных отдалениях и приближениях круговозвратных токов звука образуется мысль каждой песни. [...] В малороссийской речи хранится и начало великороссийского, белорусского, чешского и польского “ы”; доныне эта койноста (фонетична особливість — *В. В.*) употребляется на северной стороне Переяславского уезда [...] там говорят *кынъ, выл*, между тем как южный выговор, есть *кинъ, вил* (тобто *кынъ, вил* і кінъ, віл; Лукашевич послуговувався “ярижкою” — *В. В.*). В пении, вероятно, твердые койносты составляли самый низкий голос, а мягкие — высокий. [...] Как бы то ни было, но уголос земли, где уцелели остатки недостигаемого историею древнего языка, от которого образовались не только нынешние славянские, но и множество наплывных, достоин особого внимания и исследования”.

Цей куточок землі, пані та панове, — наша Україна; нашою є і перебує рідна РУСЬКА (українська) мова. Не маємо і не мусимо вигадувати однозначних оцінок постаті Платона Якимовича Лукашевича, але шануймо його за те, що варте шани.

У статті використано фрагменти з книги *“Гоголь. Геній та божевілья”*, роботу над якою я розпочав разом із сином Олександром (1958–2005) і яку сподіваюся завершити.

В. БУЗЕЙЧУК,
м. Одеса

Дослідження діяльності наукових та освітніх закладів краю стало невід’ємною частиною історичного краєзнавства Одещини і приваблює своєю перспективністю багатьох істориків. Водночас життя та наукова праця окремих фахівців, так чи інакше пов’язаних з Одесою та її науковими установами, складають у комплексі історію не лише цих установ. Так, колектив історичного факультету Одеського національного університету ім. І. Мечникова плідно досліджує біографії та творчу спадщину викладачів Новоросійського (Одеського) університету. У цій царині вже досягнуто неабияких успіхів.

Дещо випадає з загальної картини історичного дослідження період, коли Новоросійський університет було реформовано в Одеський інститут народної освіти, тобто 1920-ті—початок 1930-х років. Саме в цей час в ІНО працював викладачем, а згодом професором Андрій Васильович Музичка. Нечисленні згадки про нього в радянських виданнях не дають змоги хоч певною мірою скласти уявлення про життєвий шлях та наукову діяльність визначного літературознавця. Нам вдалося знайти лише кілька згадок про Андрія Васильовича, датованих радянськими часами, а саме: біографічну довідку в “Українській Радянській Енциклопедії”, посилання на дослідження А. Музички творчості Лесі Українки в праці О. Білецького “Українське літературознавство за сорок років (1917—1957)”, і, як це не сумно, некролог, опублікований у журналі “Радянське літературознавство”. 1990 року статтю про А. Музичку було також надруковано в журналі “Україна”. Проте згадана стаття висвітлює лише останні роки життя та діяльності Андрія Васильовича, зовсім не торкаючись одеського періоду.

Тим часом, лише в одеських бібліотеках можемо знайти кілька наукових робіт професора Музички: книги “Леся Українка: її життя, громадська діяльність і поетична творчість” (Одеса, 1925), “Марко Черемшина (Іван Семанюк)” (Одеса, 1928), статтю у журналі “Червоний Шлях” під назвою “Марко Черемшина”, кілька рецензій на книжки та статті інших авторів, опубліковані в періодичних виданнях.

Таким чином, професор Одеського ІНО А. В. Музичка зробив значний внесок у розвиток науки історії літератури та українського літературознавства, проте ім’я його нині незаслужено забуто як в Одесі, так і загалом в Україні. Тому вважаємо необхідним нагадати небайдужим до рідної історії та культури людям про життєвий шлях одного із зачинателів українського наукового літературознавства.

Андрій Васильович Музичка народився 6 грудня 1886 року в с. Доброводи Збарзького повіту на Тернопільщині в селянській сім’ї. Навчався у сільській школі, потім у гімназії в Тернополі. 1911 року закінчив Львівський університет, вчителював на Львівщині та Тернопільщині. Початок Першої світової війни та посилен-

ня українського національно-визвольного руху застали його в Тернополі, де працював викладачем у гімназії ім. Франца Йосифа I і кількох міських школах та гімназіях. Протягом 1914—1917 років Андрій Музичка викладав грецьку мову. Активно співпрацював з місцевими філіями “Січі” та “Просвіти”, пропагував серед своїх учнів ідеї українського національного відродження.

Культурницька робота вченого згодом переросла в революційну. Вже восени 1918 року Музичка бере участь у підготовці та практичному здійсненні Листопадового чину. Галицькі патріоти передбачали активізацію польських військових частин та напівофіційних формувань у разі проголошення Української Республіки в Східній Га-

ських сил, і Андрій Музичка добровольцем вступає до лав Української Галицької Армії, займаючи посади командира взводу, а потім роти (за сучасними термінами). Відомо, що після укладення УГА союзу з більшовиками та переформування її в Червону Українську Галицьку Армію (ЧУГА) Музичку обрано комісаром однієї з галицьких військових частин і він став членом так званого “вінницького” ревкому ЧУГА. Звідси і з’явилася інформація про участь Музички у встановленні Радянської влади.

Невідомо, коли саме Андрій Васильович приїхав до Одеси. Найімовірніше, це було у другій половині 1919 року, коли багато галицьких інтелігентів їхало на Наддніпрянщину для культурно-освітньої праці на теренах Великої Укра-

їни. З цілком зрозумілих причин радянські видання не згадують про це, як і про діяльність Музички в Галичині. Звітку про засудження А. В. Музички до п’яти років заслання за матеріалами архівних фондів Управління СБУ в Одеській області опубліковано в книжці “Одеський Мартиролог”, але без вказання причин та часу такого рішення. Враховуючи, що радянські органи мали відомості про участь Музички в Листопадовому чині, цього було досить для заслання вченого. У своїх роботах А. В. Музичка часто посилався на дослідження М. Грушевського, С. Єфремова, Д. Донцова та інших “буржуазних націоналістів”, що теж могло бути підставою для репресій.

З середини 1930-х років до початку 1960-х професор Музичка дає російську літературу народів Східної Європи, а еміпалатинському к. Ніяких період ми треба до всі наування з

Андрія Васильовича було знято постановою “трійки” НКВС.

Ярлик “ворога народу” Музичка носив до 1955 року, коли рішенням Верховного Суду всі звинувачення з нього було знято як безпідставні. І вже 1958 року Андрій Васильович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Проте, незважаючи на всі намагання повернутися до Одеси, дозволу проживати і працювати в Україні органи радянської влади йому так і не дали.

Маючи палке бажання повернутися до Одеси, А.В. Музичка кілька разів приїжджав до Києва та нашого міста, зустрічався з міністром народної освіти УРСР, головою Президії Академії наук УРСР, проректором Одеського університету, іншими посадовцями. Скрізь йому обіцяли з’ясувати, та це були лише слова. Заслання продовжувалося. Так і не повернувшись в Україну, Андрій Васильович Музичка 1966 року помер. Поховано його в Семипалатинську.

Журнал “Радянське літературознавство”, вшановуючи пам’ять професора, спромігся визнати праці Музички такими, що “становлять помітну цінність в українському радянському літературознавстві”, проте цим визнання заслуг і закінчилося.

У подальшому дослідження життя та наукової діяльності професора А. В. Музички вимагає ретельного розшуку та вивчення архівних документів, спогадів колег та учнів і введення цих нових джерел у науковий обіг. Зокрема, особливої уваги потребує розв’язання питання про час та офіційну причину застосування репресій до Андрія Музички. Не менш цікавим аспектом є й участь професора в громадському, культурному та політичному житті суспільства, особливо під час проживання та роботи в Одесі.

6 грудня 2007 року виповнився 121 рік від народження Андрія Васильовича Музички. Необхідно вшанувати пам’ять одного із визначних діячів науки, патріота, дослідника життя і творчості класиків української літератури.

АНДРІЙ МУЗИЧКА: ПОВЕРНЕННЯ З ЧУЖИНИ

“Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почуття”, — писав Панас Мирний. Маємо знати і берегти пам’ять про тих, хто був оборонцем рідного слова, ніс людям високе світло мудрості і краси, жив Україною і для України.

личині, і місцеві активісти отримали завдання здійснити кроки для протидії полякам. Наприкінці жовтня вчителі гімназії Андрій Музичка та Семен Сидоряк розіслали своїх старших учнів по селах, щоб вони організували озброєних хлопців і йшли на Тернопіль. Захід був вдалим, і в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 року Музичка зі своїми учнями та сільським ополченням роззброїв частину тернопільської жандармерії, в той час, як інша група учнів розвішувала по місту українські національні прапори. Таким чином, Андрій Васильович брав дієву участь у проголошенні Західно-Української Народної Республіки. М. Веркалець у журналі “Україна” опублікував уривок одного з листів А. Музички до вдови свого товариша, письменника Марка Черемшини (Івана Семанюка). У цьому листі Андрій Васильович згадує події 1918 року, зокрема, роззброєння жандармів. М. Веркалець зробив з цього помилковий висновок, що йдеться про встановлення Радянської влади в Західній Україні. Проте і листи самого Музички, і спогади учасників листопадових подій 1918 року доводять, що Андрій Музичка брав участь саме в Листопадовому чині. Більше того, разом зі своїм колегою Семеном Сидоряком Андрій Музичка був делегатом Української Національної Ради від Тернопільського повіту.

Після цих подій Східна Галичина стала ареною збройної боротьби польських та україн-

їни. З 1920 року Андрій Музичка починає викладати українську літературу в Одеському інституті народної освіти. Одночасно проводить дослідницьку роботу, вивчає творчість Лесі Українки, Івана Франка, Григорія Сковороди, Марка Черемшини. Вже 1925 року виходить друком перша велика робота Музички — монографія “Леся Українка: її життя, громадська діяльність та поетична творчість”. Рецензії на неї були схвальними навіть з боку опонентів. Цього ж 1925 року Андрієві Васильовичу присвоєно звання професора.

Наскільки важко тоді було працювати в Одесі, свідчать спогади професора М. Слабченка, який писав, що “тиск на українську мову був страшенний, лише я та ще Музичка наважувались читати лекції українською”. І це в часи здійснення державної політики українізації!

1927 року вчений надрукував у “Червоному Шляху” статтю про Марка Черемшину, а наступного року побачила світ монографія, присвячена цьому письменникові. Як вказано у некролозі професора, А. В. Музичка продовжував кращі традиції дореволюційного галицького літературознавства і став автором перших справді наукових розвідок з історії української літератури XIX ст.

Перелом у долі професора Музички стався у середині 1930-х років. “Енциклопедія Українознавства” вказує, що в цей час Андрія Васильовича було репресовано і вивезено з

БУДЬМО БУДІВНИЧИМИ НОВОЇ УКРАЇНИ,

Юрій Гнаткевич, народний депутат України, мовознавець

Олександр Степанченко, м. Одеса

Володимир Коваленко, м. Харків

Ніна Шмурікова-Гаврилюк, м. Хмельницький

Володимир Семистяга, м. Луганськ

Ніна ГНАТЮК
Фото **Олександра ЛИТВИНЕНКА**

Відкрив урочисте засідання Головної ради голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України **Павло Мовчан**. Він подякував багатьом тисячам просвітян за їхню наполегливу працю в ім’я утвердження державності української мови, збереження і примноження духовності українського народу, активну участь у виборчому процесі, що дало можливість привести до парламенту чимало відданих національній ідеї політиків. Сьогодні головне завдання полягає в тому, щоб передвиборні програми втілити в життя, спільними зусиллями зробити все, аби українці були на рідній землі повноправними господарями, жили духовно багато, заможного, щасливо. Це справа не одного року, але крок за кроком маємо здійснювати український прорив до цивілізованої Європи, світових стандартів життя.

Що зробила просвітянська громада за 2007 рік? І в Києві, і в областях України проведено сотні літературно-мистецьких вечорів, культурологічних акцій, фестивалів, конкурсів. У нашому активі — анімаційний фільм за казкою І. Франка “Лис Микита” у 26 серіях, “Дитяча колекція” компакт-дисків, що вкрай потрібні для виховання дітей. Маємо виховувати підрастаюче покоління не на чужій ідеології, не на чужій історії з її героями і міфами, а робити все, щоб діти змалку припадали до рідних джерел історії, культури, народної обрядовості.

Усіх добрих справ не перелічити. Треба лише, щоб про них постійно інформувала преса, радіо і телебачення, щоб досвід найкращих просвітянських організацій поширювався, росло число нашого активу в усій Україні. Тому передплата на газету “Слово Просвіти” та інші просвітянські видання — питання першорядне. Маємо цікавитися, чому значну кількість газет повертають з кіосків, чому наших видань немає на вітринах.

Сподіваємося, що найближчими днями у видавничому центрі “Просвіта” вийде “Тлумачний словник української мови”, необхідний учням, студентам, усім, хто хоче збагатити свої знання рідної мови.

Чернігівська обласна “Просвіта” видає газети “Сіверщина”, “Біла хата”, журнал “Сіверський літопис”, має мистецьку галерею “Круті сходи”, магазин “Добра книга”. Усе це — у власності місцевої “Просвіти”, активно працює на нашу спільну справу. Такий приклад треба пропагувати і в інших областях, адже ще 139 років тому осередки “Просвіти” мали свої газети, магазини. Тому слід зробити все, щоб побільшало просвітянських видань, програм на радіо і телебаченні. Приміром, у Вінниці голова обласного об’єднання “Просвіти” **Леонід Філонов** на обласному державному телебаченні веде три авторські програми — “Відверто”, “Вважаймо так”, “Вінницький плин”. Такий приклад гідний наслідування.

Активізувала свою роботу і “Молода Просвіта” (керівник Віталій Мороз) — вона видає свій інформаційний бюлетень. Активно співпрацює з органами місцевої влади і “Молода Просвіта” Київської області, яку очолює Євген Букет.

8 грудня 2008 року виповниться 140 років з часу заснування “Просвіти”. Підтримуємо ініціативу

В. о. Головного отамана Міжнародної асоціації козацтва Михайло Шитий вручає “Просвіті” нагороду

первинних осередків і звертаємося до Президента України В. Ющенка, щоб він 8 грудня оголосив державним святом — Днем “Просвіти”. Маємо на високому рівні відзначити цю дату, поповнити наш літопис добрих справ вагомими здобутками. Необхідно діяти рішуче, наступально, відстоюючи право кожного українця на свою землю, мову, культуру, честь і гідність.

Павло Мовчан повідомив, що народними депутатами України стали дев’ять просвітян, серед яких — В. Яворівський, Ю. Гнаткевич, В. Терен, М. Косів, І. Заєць, Г. Філіпчук, голова Полтавського обласного об’єднання “Просвіти” М. Кульчинський. На часі — створення міжфракційної групи “Просвіта”. Така депутатська група стане доброю підмогою у розв’язанні тих важливих завдань, що стоять перед ВУТ “Просвіта” 2008 року.

Передусім треба толокою зводити в селах, райцентрах Народні доми, відбудовувати там осередки культури. Адже не секрет, що в деяких селах по десять пивничок, а немає клубу, бібліотеки, книгарні. Чи маємо право байдуже спостерігати, як споюють людей? Чи можемо бути спокійними, коли на майданах багатьох міст досі височать пам’ятники комуністичним ідолам, а на будинках більшості вулиць — імена діячів тоталітарної системи?

Отож до праці — щоденної, напруженої, важкої. Серед невідкладних, першочергових завдань — прийняття у парламенті Закону про державну українську мову, адже досі послуговуємося мовним законодавством, прийнятим ще в часи УРСР.

Зі співповіддю “Національно-патріотична робота “Просвіти” на Луганщині” виступив голова Луганського об’єднання “Просвіти” **Володимир Семистяга**. У цьому шахтарському краї силами просвітян проведено чимало цікавих акцій, зокрема на честь 100-річчя від дня народження Р. Шухевича, Дня української писемності і мови. Привернула увагу учнівської молоді акція “Національно-визвольний рух на Донбасі під час Другої світової війни”, зустрічі з учасником тих подій Євгеном Стахівим.

Просвітяни Луганщини підтримують постійні зв’язки з українськими громадами Москви, Санкт-Петербурга, Австралії, Канади, Сербії, інших країн, а також із су-

сідніми областями Росії. Уже 15 років у Луганську діє українсько-канадський центр. Започатковано видання “Історія Луганського краю”, поки що лише російською мовою. Але завдяки наполегливості науковців-просвітян там вміщено правдиві статті про Голодомор, репресії, інші трагічні події на теренах Луганщини.

В. Семистяга відзначив, що доводиться постійно працювати під тиском антиукраїнських сил: нерідко представники місцевої влади забороняють проводити збори активу в навчальних закладах, усувають просвітян з їхніх посад у школах тощо. Усе це змушує активістів “Просвіти” діяти ще наполегливіше, суворо дотримуючись чинного законодавства. Верховний Суд України визнав неконституційним рішення Луганської обласної ради про надання статусу регіональної російській мові. Тепер просвітяни готують документи з метою притягнення до кримінальної відповідальності тих чиновників, які порушують чинне законодавство України, витісняючи державну мову з закладів освіти, культури.

Заступник голови Донецького обласного об’єднання “Просвіти” **Марія Олійник** присвятила свою співповідь питанню утвердження державності української мови. 16 травня 2006 року Донецька міська рада надала статус регіональної російській мові і почала вимагати від усіх місцевих рад виконувати ці рішення. Обласна “Просвіта” двічі оскаржила в суді ці рішення. Представники влади роб-

лять усе для того, щоб затягти судові процеси, хоч правда і закон — на нашому боці.

Донецьким просвітянам працювати доводиться у постійному протистоянні. Хоч як прикро, а завдяки антиукраїнським силам прийнято програму розвитку російської мови на Донеччині й під це виділено чималі бюджетні кошти. Просвітяни протестують, проводять пікетування, звертаються до судів. Коли в області мав проходити конкурс знавців української мови імені Петра Яценка, донецька влада організувала конкурс з російської мови. Складається враження, що Донеччина — зона, вільна від закону. Донецьким просвітянам потрібна дієва підтримка зі столиці, отож чекаємо кардинальних змін в уряді. Бо коли на державному рівні розкритикували місцеву владу, що нема гідного вшанування жертв Голодомору 1932—1933 років, відразу ж випустили дві книги, встановили хрест, спорудили капличку, виділили просвітянам транспорт для участі в акції.

Чимало робиться в області для вшанування пам’яті загиблих українських патріотів. З нагоди 80-річчя від дня народження політв’язня Олексі Тихого йому відкрито пам’ятник, у Донецькій філармонії проведено конференцію. Зараз політв’язень Василь Овсієнко готує до друку двотомне видання творів свого побратима. Готуються патріоти і до 70-річчя Василя Стуса, випускника Донецького університету. Тут можна було б поєднати зусилля з письменниками та прос-

Професор Іван Юшук, народний артист України Анатолій Мокренко, Шевченківський лауреат Леонід Мужук — золотий ресурс “Просвіти”

ДБАЙМО ПРО МОВУ І КУЛЬТУРУ НАЦІЇ

вітнями Вінниччини, адже видатний поет-політв'язень, Герой України Василь Стус народився у с. Рахнівці Гайсинського району, там є кімната-музей поета, проводять Стусівські читання.

Леонід Філонов, голова Вінницької обласної “Просвіти”, свою співдоповідь присвятив актуальній темі “Національно-просвітницька робота в ЗМІ”. Він відзначив, що місцеві просвітяни плідно працюють з учнівською та студентською молоддю.

Щоб привабити молодь до питань розвитку української мови, в області проведено інтелектуальний турнір “Всесвіт українського слова”. Серед переможців — і дві команди з Києва.

Л. Філонов до авторських програм на обласному державному телебаченні залучає політиків, істориків, краєзнавців, письменників, медиків — людей різного фаху, які вболівають за майбутнє України.

Вінницька обласна “Просвіта” проводить чимало акцій, спрямованих на підвищення культури мови у молодіжному середовищі. Задля цього навіть впорядкували словничок українського молодіжного жаргону, щоб юнаки і дівчата використовували в усному мовленні звичні, але зовсім не бажані слова.

Як привернути увагу сучасної молоді до історичної думи, пісні? Виявляється, це не важко. Коли кобзар з Києва Микола Литвин виступав на Вінниччині, юнаки і дівчата з цікавістю сприймали і талановите виконання дум, і розповіді музикознавця про ці перлини народної творчості. Щоб полюбити, треба пізнати. Отож варто частіше залучати до спілкування з молоддю відомих діячів літератури, культури, майстрів образотворчого мистецтва. А потім про все це цікаво, дохідливо розповідати зі сторінок газет, на радіо і телебаченні.

Голова Київської міської організації “Просвіти” **Ольга Пугач** у співдоповіді говорила про особливості роботи з молоддю. У молодіжному середовищі столиці українське слово стало звучати частіше, але й брутальності з'явилося більше.

Чимало добрих слів адресувала вона осередковій просвітян Київського національного університету будівництва та архітектури. Тут не лише організовують читальні конференції, художні виставки, творчі зустрічі з письменниками, різноманітні конкурси, а й постійно клопочуться про культуру мови серед студентського загалу. Коли з уст когось зі студентів зірветься грубе слово і його почують, такого недоброзичливця відразу ж приводять до ректора. І студентів доводиться просити пробачення, щоб не відрахували з ВНЗ.

Блискучий знавець української мови Іван Ющук започаткував у столиці школу молодих просвітян.

Про Київську “Просвіту” завдяки Інтернету знають у 46 країнах світу. Тому треба подбати, щоб кожна обласна організація мала свою сторінку у всесвітній мережі.

Лідери просвітнянських організацій, що приїхали на Головну раду, щедро ділилися досвідом роботи, обговорювали пекучі проблеми сьогодення, намічали плани на майбутнє.

Голова Всеукраїнської “Просвіти” **Сергій Савченко** відзначив, що антиукраїнські сили тут ідуть у наступ. Дехто говорить, що возз'єднання України з Росією — питання часу. Тому слід і Президентів, і новим керівникам уряду більш продумано, систематизо-

вано проводити державну політику в Криму, суворіше домагатися виконання чинного законодавства місцевими чиновниками. Адже згубні наслідки промосковської політики тут видно скрізь. Так, у Севастополі планують відкрити українсько-російський університет. І якими б послідовними не були дії місцевої “Просвіти”, вона не зможе самотужки протидіяти агресивній політиці. Тут потрібна цілеспрямована українська державна політика і в економіці, і в освіті, і в культурі.

Голова Рівненського обласного об'єднання “Просвіти” **Микола Федоришин** підкреслив, що у вихованні національно свідомих громадян Української держави немає дрібниць. Узяти хоча б репертуар дитячих музичних шкіл. Який відсоток творів українських композиторів виконують діти? А саме в дитинстві закладається підґрунтя національної свідомості, патріотизму, любові до рідного слова, пісні, музики.

Лідер Житомирського обласного об'єднання **Святослав Васильчук** наголосив на тому, що районні й місцеві осередки “Просвіти” мають очолювати знані, авторитетні люди. Як працюють з молоддю на Житомирщині? Під час проведення Дня української писемності і мови 20 професорів, доцентів, викладачів Житомирського університету приїхали в Бердичівський і Черняхівський райони, щоб зустрітися з учителями й учнями. Виступаючи у школах, вони водночас і створювали первинні осередки. Прагнемо у кожній школі області мати осередки з 3—7 чоловік. Тоді значно легше буде проводити просвітницьку роботу на селі.

Петро Шимків, голова Тернопільського обласного об'єднання “Просвіти”, розповів про те, як тернопільці домагаються, щоб сучасна молодь знала правду про трагічні сторінки історії України — голодомори, насильницьку колективізацію, визвольні змагання, діяльність ОУН-УПА. У цій важливій справі треба спільно діяти з науковцями ВНЗ, творчими спілками, працівниками архівів.

Голова Севастопольського міського об'єднання “Просвіти” **Володимир Проценко** повідомив про радісну новину — у день народження “Просвіти” у Ялті відкривають пам'ятник Т. Шевченку. Скульптура виготовлена коштом мецената з Канади. Просвітяни подбали про те, щоб на цих урочистостях були сотні патріотів з різних кутків Криму.

До дня вшанування УПА прове-

дено Всеукраїнський фестиваль дитячої творчості “Вже весна над морем”, до дня міста відбувся фестиваль самодіяльного мистецтва “Дзвени піснями, моя земле”.

Коли хор місцевої “Просвіти” виступав у навчальному загоні ВМС України, 400 моряків співали разом з хористами гімн України. Такі зворушливі миті не забуваються.

Севастопольська “Просвіта” друкує книжки, проводить презентації, про добрі справи просвітян Володимир Проценко постійно повідомляє у циклі статей “Листи з Севастополя” на сторінках нашої газети.

У Севастополі 67 шкіл — з них лише одна з українською мовою навчання та ще три мають українські класи. Ось де корені русифікації Криму.

Голова журі дитячого конкурсу “Диво калинове” ім. Д. Білоуса **Василь Василяшко** розповів про те, як важливо залучати дітей до літературної творчості, різноманітних конкурсів. Переможці отримують грамоти, подарунки, у них беруть інтерв'ю, дітей показують по телебаченню. Це обернеться сторінцею.

Але, на жаль, на останньому конкурсі “Диво калинове” мало було учасників з південних областей України.

Голова Чернівецького обласного об'єднання “Просвіти” **Тамара Мінченко** розповіла про просвітнянські заходи з нагоди 100-річчя від дня народження Р. Шухевича. Свідомі буковинці хочуть його іменем назвати одну з вулиць, що носить зараз ім'я А. Гайдара. Під час голосування у міській раді для прийняття позитивного рішення з цього питання не вистачило лише одного голосу. Але сподіваємося, що невдовзі таке рішення приймуть.

Голова Івано-Франківського обласного об'єднання **Петро Арсенич** зосередив увагу на організаційно-просвітницькій діяльності Народного дому. Збудували його далекого 1911 року. За радянських часів там був спортзал, потім приміщення передали “Просвіті”. Тут два зали засідань, бібліотека. Саме Народний дім — центр просвітнянського життя: тут проводять творчі вечори, зібрання з нагоди державних і релігійних свят, презентації книг, лекції відомих діячів науки, культури. Просвітяни започаткували родинне свято “День батька”. Священники читають лекції на теми духовності. Цьогоріч тут проведено 27 виставок. Просвітяни беруть активну участь у різно-

манітних заходах. Фінансово допомагають проводити ці акції облдержадміністрація і облрада.

Заступник голови Харківської обласної “Просвіти” **Володимир Коваленко** повідомив, що вони беруть активну участь у підготовці енциклопедії про рідний край.

У Харкові зі 180 шкіл 82 заклади цього року мали випуск з українською мовою навчання.

Вдалося провести другий фестиваль “Тато, мама, я — українська сім'я”, де продемонстрували своє мистецтво співочі родини. Такий фестиваль харків'яни хочуть зробити Всеукраїнським.

Місцеві просвітяни провели марш-протест проти етнічного знищення українців у Харкові. Такі акції маємо проводити і в майбутньому, щоб активізувати українців, пробудити в них почуття честі й гідності. Прагнуть домогтися скасування рішення Харківської міської ради про надання офіційного статусу російській мові.

Олександр Степанченко, голова Одеського обласного об'єднання “Просвіти”, говорив про те обурення, яке викликало в українців відкриття пам'ятника Катерині II в його рідному місті. “Просвіта” подала позов до суду з вимогою демонтувати пам'ятник, але судова тяганина, мабуть, затягнеться надовго.

Як відомо, пам'ятник складається з п'яти фігур. Чотири давні фігури зберігалися на складах, а бронзову постать Катерини відлило в державних майстернях за наші з вами кошти і таємно доставлено в Одесу. Давні фігури застраховані, а постать імператриці — ні. Одеські просвітяни вимагають від Президента України прийняти рішення про демонтаж цього одіозного пам'ятника російській імператриці, яка знищила Січ, принесла в Україну кріпацьку неволю.

На засіданні Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка виступили також професор-мовознавець **Іван Ющук**, голова “Молодої Просвіти” **Віталій Мороз**, голова Київської обласної “Молодої Просвіти” **Євген Букет**, керівник ТОВ “Фрески” **Володимир Кметик**.

Учасники зібрання хвилиною мовчання вшанували пам'ять видатного українського літературознавця, оборонця української мови, професора Київського національного університету ім. Т. Шевченка, секретаря НСПУ, Шевченківського лауреата, одного з чільних просвітян Анатолія Погрібного.

На сесії Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка прийнято Ухвалу.

Микола Федоришин,
м. Рівне

Ольга Пугач,
м. Київ

Володимир Проценко,
м. Севастополь

Марія Олійник,
м. Донецьк

Петро Арсенич,
м. Івано-Франківськ

Гіроакі Куромія

СВОБОДА І ТЕРОР
У ДОНБАСІУкраїнсько-російське
прикордоння, 1870-1990-і роки

(зокрема українців), після революції він став радше символом вигнання, каторжної праці і смерті, надто для українців, які охочіше шукали щастя в значно ближчому Донбасі.

Упродовж усієї своєї історії Донбас був політично некерованим. Сили політичних метрополій, які намагалися заволодіти серцями й думками Донбасу, щоразу зазнавали поразок. Найвиразніше це виявлялося під час кризових періодів — революції і громадянської війни, в роки Другої світової війни і тоді, коли розпався Радянський Союз. На відміну, скажімо, від сусіднього Дону, який 1917 року висунув свої політичні ідеї (такі як “козацька республіка” і “радянська республіка”), Донбас відкидав будь-які політичні угруповання. Політичну атмосферу Донбасу вважали отруйною і небезпечною всі партії. Лев Троцький, смертельний ворог Сталіна, найкраще описав політичну історію регіону: “В Донбас можна їхати тільки з (політичним) протигазом”.

В уяві Москви Донбас був переповнений “ворогами”. І сприйняття Москви, цілком імовірно, було слушним, що й доводить ця книжка. Проте політичній владі

Україна в XVI—XVII ст. Взято з видання: Аркас М. М. Історія України-Русі. — СПб., 1908

вдавалося найталановитішим політикам від дня обживання Дикого поля. Історію Донбасу писали, як правило, ідеологічні найманці, писали, як диктант, — навіть не як переказ, не як самостійний твір. І тому в одних працях Донбас поставав як шматок російської землі, випадково приписаної до Малоросії. В інших — це денационалізована громада без власного коріння, без націо-

в комуністичному мороці? Звідки все-світньо відомі правозахисники Микола Руденко та Олекса Тихий? Звідки великі українські поети сучасності Леонід Талалай, Василь Голобородько, Олег Орач, Світлана Заготова, яка утвердивши себе як російськомовна поетеса, впевнено і талановито перейшла на українську і ніби рівніше запрацювала, задихала її поетич-

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

ЗАБОБОНИ І РЕАЛІЇ

Згадайте бурхливий 89-й. Літо. Шахтарі Донбасу в шахтарському одязі сідають на майдані перед обкомом партії і розпочинають перший могутній багатоденний страйк проти тодішньої компартійної влади. Це був нечуваний за своєю сміливістю виклик прогнілий, всуціль корумпованій системі. Як народні депутати СРСР ми з Володимиром Черняком приїздили до них, спускалися в шахту імені Засядька, де нещодавно сталася велетенська трагедія, спілкувалися із членами страйкового, що діяв чітко, системно і непохитно ставив свої вимоги до влади.

І хто б міг передбачити, що ці одчайдухи, сміливці, які задля свободи готові були йти до радянської в'язниці в разі поразки шахтарського повстання, — через п'ять років будуть лише “пішаками” в організованому “червоними директорами” пішому поході на Київ, щоб вижебрати в уряду свою законно зароблену платню, заграбастану шахтним та обласним начальством. Вони йшли вже, як принижені прохачі, йшли до українського уряду, який деякий час очолював їхній, донецький, директор шахти Юхим Зв'ягільський. Місцева влада вже зросталася з місцевими бандитами, вони разом обдирали шахтарів, в усьому звинувачуючи українську Незалежність, налаштовуючи проти неї донецький простолюд...

Знайомтесь: японець Гіроакі Куромія. Закінчив Токійський та Принстонський університети, написав книгу “Свобода і терор у Донбасі”: “Цікаво, що навіть у розпалі сталінізму Донбас зберігав деякі елементи вільного степу, надаючи притулок людям, позбавленим громадянських прав, вигнанцям, утікачам, злочинцям та іншим. Деякі з них були такими потрібними для забезпечення функціонування промисловості Донбасу, що коли політично неблагонадійних осіб виселяли з міст і сіл Донбасу та всієї країни, їм дозволяли працювати на донбаських шахтах. Коли внаслідок війни та інших лих з'явилось безліч злидарів і безпритульних, Москва знову ж таки скеровувала їх у Донбас або ж спроваджувала їх туди як небажаних і небезпечних, на погляд влади, елементів. Тому в очах Москви Донбас був політично підозрілим. Коли Сталін вирішив винищити своїх політичних ворогів (реальних і потенційних), Донбас неминуче став об'єктом масового терору. Справді, є докази, що Донбас був серед регіонів країни, які найбільше постраждали від сталінського кривавого терору.

Ті, хто шукав анонімності, віддавали перевагу Донбасові. У цьому аспекті Сибір, який також утілював свободу, міг би бути не менш привабливий, ніж Донбас, проте Сибір символізував і рай, і пекло. І хоч до революції в Сибір їхало багато переселенців

ДОНБАС ОЧИМА ЛЮДИНИ

бракувало ефективних засобів, якими вона могла б визначити політичний настрій населення, попри, здавалось б, усемогутню таємну поліцію з її розгалуженою мережею наглядів. Це тому, що фактично вся критична політична думка пішла в підпілля. Починаючи від Голодомору 1932—1933 рр. Москва, прагнучи викоренити невидимих, уявних “ворогів”, створила новий образ ворога — об'єкт класово нейтрального “ворога народу” замість образу “класового ворога”, нав'язаного марксистською ідеологією.

Приклад Донбасу свідчить, що люди створювали власні образи “ворогів”, використовуючи офіційний політичний курс у своїх цілях. Людність, яка упродовж кількох поколінь зазнавала утисків, сприймала “ворога” як об'єкт свого невдоволення і гніву. Традиційні забобони виринули на поверхню і утвердилися в народі під новою назвою: “ворог”.

Невже “дитя” Донбасу Петро Симоненко чимось заперечить дитині країни, звідки сходить сонце?

ВІД УКРАЇНСЬКОГО КОРЕНЯ

Історія нашого, українського Донбасу загадкова й загониста, часто по-гайдамацькому непередбачувана й алогічна; прорухувати поведінку Донбасу наперед не

нальних ознак — такий собі люмпенізований “гомо советікус”, який живе під землею, а на поверхню піднімається тільки для того, щоб негайно підтримати всі авантюри більшовиків. Інші політичні шарлатани, скажімо, легальний україноненависник Корнілов, який на приватизованих екранах хизується своєю ненавистю до всього українського, стверджують, що Донбас — це абсолютний еталон нового етнічного утворення, над яким попрацювали комуністичні інтернаціоналізатори — “советській человек”, якому не потрібні мова, культура, душа, а лише “способ общения”.

А звідки ж тоді взявся, як не від українського кореня Донецчини, український національний поет Володимир Сосюра? Звідки, як не з Донецчини, вийшов національний мислитель, автор книги “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, яка у сімдесятих роках минулого століття пробудила свідомість у багатьох українців, за що автора запроторили до в'язниці, академік і Герой України Іван Дзюба? Звідки лицар національної честі і національної свободи, крицевий у національних ідеалах Василь Стус, закатований в совєцькому ГУЛАГу якраз перед тим, як мала зійти віща зоря над Україною? Звідки Іван та Надія Світличні — брат і сестра, чиє духовне світло, чия українськість просвітили нації дорогу

на душа? Звідки вони? Не з Дикого поля, а з нашого, українського Донбасу, за яким лежить Кубань, що досі співає таких українських пісень, які ми тут, у серцевині України, позабували. Є над чим думати, братове українці.

Та продовжую слухати японця, якому личить звання почесного українця, Гіроакі Куромію. Наголошую, що часто Куромія говорить про Донбас як про Донецький басейн, який захоплює і частину нинішньої Ростовської області з центром у місті Шахти. Тому коли він іноді називає саме такий Донбас українсько-російським, то це не політико-етнічне, а суто географічне тлумачення. Не забуваймо про це. Одначе нас цікавить саме український Донбас у баченні японця Куромії, що опрацював безліч архівних документів та свідчень очевидців і учасників історії Донбасу.

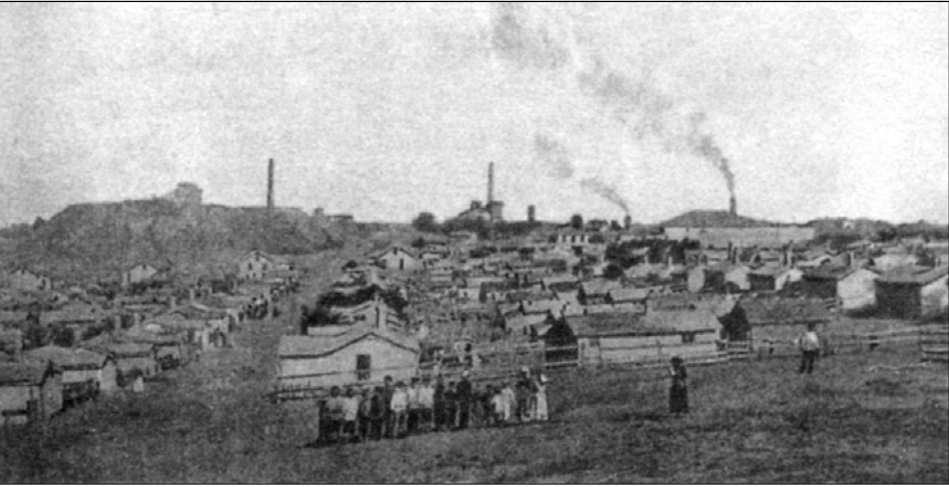
“Бувши частиною того, що колись називали Новоросією, — Донбас міститься на південному сході України (сучасні Донецька і Луганська області) і простягається в південно-західну Росію (частину Ростовської області), його межі чітко окреслює середня і нижня течія ріки Донець (доплив Дону) й Азовське море. У вузкому розумінні Донбас означає вугільно-сталеливарний промисловий регіон, що сформувався в цій зоні і за розмірами близький до штату Вермонт у Сполучених Штатах. Це був російський (і український) Рур. Напередодні 1917 року, року революції, центр Донбасу, куди входили такі великі міста і селища, як Бахмут, Юзівка, Луганськ і Маріуполь, належав до Катеринославської губернії, а його східна частина з головними містами і селищами Макіївка, Таганрог і Олександрівськ-Грушевський належала до області Війська Донського.

Донбас ніколи не був єдиною адміністративною одиницею, що створює додаткові труднощі для істориків при визначенні статистичних узагальнень. Однак його населення дуже швидко зросло коштом інтенсивних міграцій, відколи Донбас увійшов до імперії і сформувався як етнічно строкате прикордоння, об'єднане економічними факторами. Після більшовицької революції вугільна промисловість у зоні міста Шахти в Північнокавказькому краї Російської республіки адміністративно підпорядковувалася керівництву українського Донбасу. Коли 1928 р. оголошено, що у вугільних шахтах міста Шахти викрито “економічну контрреволюцію”, радянський уряд визнав, що такі випадки зафіксовані в усьому Донбасі, тобто по обидва боки кордону”.

Тіла 118 робітників, убитих у Ясинівці та Макіївці вояками Каледіна 31 грудня 1917 р.

“...Робота на вугільних шахтах була такою небезпечною, що фаталізм був розрадою од відчаю”.

Шахтарське селище в Горлівці наприкінці XIX ст. Взято з видання: Очерки истории Донецкой областной комсомольской организации. Київ— Донецьк, 1987

...Суворий клімат робили ще гіршим похмури соціальні умови. Російський інженер, який на початку 1890-х рр. отримав призначення в Рутченкове, поряд з Юзівкою, залишив таке враження про Донбас: “А нудьга, одноманітність украй сірого життя були нестерпні. Навколо рівний, як дошка, степ, навіть без жодного яру, взимку сліпучо-білий, ранньою весною чорний зі сніговими проталинами, чудовий тільки на початку літа, коли “воронець” (дика півонія) заливає його червоним, а спів сотень жай-

Бєдновка, Собачеевка, Кабиздоховка. Похмурий гумор цих назв якнайкраще визначав їхній безрадісний вигляд”. Художник Н. Касаткін, який жив в Олександрівську-Грушевському 1894 р., так описав свої враження від міста: “Туди й сюди між чорним містом і чорними шахтами снують чорні чоловіки, жінки й діти”. Вся картина була чорною. Схоже враження залишилося 1917 р. і в гостя з недалекого Каменська: “Тоді, як і тепер, повітря було таке забруднене, що люди через це часто хворіли. Небо палахкотіло вночі різними кольо-

З КРАЇНИ СОНЦЯ

воронків розноситься по ньому, як дзвін. Проте і цю красу псувала шахта з її умисною прозаїчністю, що так не пасувала до весняного степу, надто ж величезні купи білувато-сірої породи, що диміла смердючою сіркою, де в білуватому димі завжди метушилися силуети людей, які перекидали вагонетки з породою. Пригадую дивне відчуття “неволі”, що часто охоплювало мене в перші роки моєї служби в копальнях, особливо гостре на весні. Виникало шалене бажання втекти, туга краяла серце”. Макіївка на західному краї області Війська Донського — важливий осередок вугільної і металургійної промисловості. Саме тут 1895 р. австрійський земельний банк і французька компанія “Сосьєте Женераль” заснували Макіївську вугільну компанію. Французький католик у липні 1908 р. описує свої враження від Донбасу і Макіївки: “Це дивний край. Земля така ж чорна, як і вугілля, яке з неї видобувають. Дерев і трави немає, і це більше схоже на пустелю, ніж те, що я бачив за Йорданом. Єдина рослинність тут — незвична трава з покрученим листям сірувато-зеленого кольору. На ґрунті з широкими складками де-не-де розкидані глибокі яри, розмиті дощовими потоками, що стікають по родючій землі і зникають, майже не залишаючи слідів вологи. Повітря гаряче й сухе, а сильний вітер, який прилітає зі степу, мабуть, перетворює взимку це місце на пекло”. Але, попри суворий клімат, один іноземний гість Макіївки оптимістично дивився на її майбутнє: “У цій відносній пустелі відчувається напружене життя. Степом біжать телефонні дроти і кабелі, які передають світло й електрику. Лише в кількох великих містах є ці вигоди. Звичайно ж, Макіївка — офіційно тільки село, але в цього села є майбутнє. Мені розповідали, що десять років тому тут і пса не часто можна було побачити. А сьогодні тут майже 25 тисяч жителів і ще більше собак (всі чорні), ніж я бачив будь-де, окрім хіба що Константинополя. Я впевнений, що за тридцять років населення Макіївки зросте до понад 200 000 чоловік”. Інший доброзичливий спостерігач зазначав 1913 р., що Юзівка “була страшенно брудною і нездоровою”, а Горлівка, ще одне поселення на північ від Юзівки, була “зовсім клоакою”: “Я ніде не бачив такого темного і безпросвітнього життя, як у Горлівці”. За словами письменника Костянтина Паустовського, який жив у Юзівці під час Першої світової війни, це було “безладне і брудне селище, до якого прилягали халупи і землянки. Скупчення цих землянок називали по-різному:

рами від постійних викидів диму з фабричних труб”. Такою ж великою бідою, як і забруднення повітря, була нестача води, від чого страждав Донбас і до, і після Жовтневої революції”.

ДИВОВИЖНИЙ ЯПОНЕЦЬ Перерву на мить думки прискипливого до всього японця Куромії на тему відсутності води у Донбасі. Донецчанин Григорій Немира — професор-міжнародник і народний депутат від БЮТу, товариш Куромії, згадує в передмові до книги “Свобода і терор у Донбасі”: “Пам’ятаю, як він, поселившись в аспірантському гуртожитку, з’ясував, що в ньому немає гарячої води. “Гаряча вода влітку — це розкіш”, — відповіли мої колеги-історики. Але навіть вони не знали, що відповісти, коли одного дня зникла й вода холодна. Пережив він і пограбування в спальному вагоні поїзда “Київ—Донецьк”, прокинувшись уранці з порожнім гаманцем”. Та не одвернувся від нас цей дивовижний японець. Тому слухаймо його, українці: “Щодо кількості смертних випадків на один мільйон пудів видобутого вугілля Донбас на початку двадцятого століття значно випереджав Німеччину чи Сполучені Штати. ...Робота на вугільних шахтах була такою небезпечною, що фаталізм був не просто покріпливістю та способом боротьби

Тіла в'язнів, отруєних денікінськими військами перед відступом з м. Артемівська (Бахмута). 1919 р.

зі страхом, розрадою од відчаю. Безтурботність була частиною мужньої культури шахтарів, і дехто, наприклад, легковажно запаливав цигарки в шахтах, де траплявся газ, чи біля комор з динамітом. Тогочасна частушка передає народне уявлення про життя шахтаря: Мамашенько, я пропала — За шахтьора жить попала: Шахтьор — чорний, шахтьор — грязний, Вічно п’яний, безобразний. Пияцтво було для шахтарів найпоширенішим способом втечі від важкої реальності. За словами багатьох дореволюційних спостерігачів, шахтарі жили тільки роботою й алкоголем. Часто вони пропивали свій заробіток. Як писав про донбаських шахтарів у 1890-х роках один інженер, “бичем шахтарського життя було сильне пияцтво після одержання щомісячної платні; на деяких шахтах робота припинялася на 2—3 дні”. Навіть за радянського режиму з усіма його “освітніми” програмами шахтарі виправдовували пияцтво: вони нібито п’ють, щоб притлумити втому і змусити тіло працювати, а в холодну погоду — щоб зігрітися. Керівництво шахт, за гострої нестачі готівки, давало робітникам алкоголь замість заробітної платні, преміальних і плати за понаднормові години. Тому більше половини їхнього заробітку йшло на горілку, торгівля якою, на відміну від торгівлі продовольчими та іншими товарами, була добре налагоджена в Донбасі”. Щоби “дитя” Донбасу Петро Симоненко не потяг до суду дитину країни, де сходить сонце, Гіроакі Куромію за, скажімо, “згущення фарб”, “накльоп на пролетаріат” тощо, я попрошу першого не поспішати. Гіроакі розповідає ще й про Донбас під комуністами.

ДИКЕ ПОЛЕ — ДОНБАС Гіроакі Куромія — сорокарічний японець, професор історії в Індіанському університеті, який вивчив російську та українську мови, щоб вільно читати наші архіви й спілкуватися з нашими людьми, а головне — відтворити правдиву, ніким не цензуровану історію Донецького краю. Звісно, про Донбас у нас написано багато, але здебільшого це політична кон’юнктура на чиєсь замовлення. Ідеться про примітивне загравання з шахтарським Донбасом або про тенденційний добір фактів, обминання гіркої, суворой правди про цей загадковий край, у якому вигоїдалася несподівана, часто непередбачувана людська спільнота. Усі твердження Куромії педантично оперті на документи й історичні неспростовні факти. Це — не подорожні нотатки, не щоденники, не публіцистика, а глибинна наукова праця, написана жваво, просто і з неприхованою симпатією до нашого краю. Більшість сторінок цієї праці присвячено трагічній історії українського Донбасу часів більшовицького режиму: братовбивча громадянська війна, кілька голодоморів, сталінський геноцид 1932—33-го та політичний те-

Безпритульні діти в Донбасі, 1921 р. Донецький краєзнавчий музей

рор 1937-го, німецька окупація. Однак давно, дореволюційну історію, історію заселення Дикого степу — Донбасу Куромія подає об’ємно, детально й неупереджено. * * * “На політичний розвиток Донбасу вплинуло його географічне розміщення в Дикому полі, принаймні в уяві Москви. Цей вплив був помітний у трьох аспектах. По-перше, ще живі були бойові традиції козаків. По-друге, Донбас (і степ загалом) був притулком для багатьох утікачів від політичних і економічних утисків. По-третє, в багатонаціональному степу були неминучими міжетнічні конфлікти. Козаки створили в Дикому полі військо-ві громади, які склалися з тих, хто втік від польсько-литовського і московського гноблення, мріючи про вільне, незалежне і краще життя на новій землі. У вільному степу життя примусило їх стати “вільними воїнами”, вони боролися і проти своїх ворогів на півночі, і проти татар і турків у степу. Бути вільними воїнами на практиці часто означало воювати як найманці, об’єднуючись із тим чи іншим табором залежно від політичних, воєнних, економічних та інших вимог. Окрім участі у воєнних діях, козаки жили з рибальства, полювання, торгівлі, хліборобства і грабунків. Саме життя було водночас брутальним, диким, безжальним і героїчним. Хоч якою була міфологія козаків, вони, врешті, цілком увійшли до складу Російської імперії упродовж XVII—XIX ст., коли Москва поширила свою владу на степ. У цьому довгому і складному процесі треба було і давати, і брати (і в матеріальному, і в символічному розуміннях). Що стосується запорозьких козаків, 1775 р. їхнє військо остаточно скасувала Катерина II. (Дехто втік на південь, в Османську імперію, проте багато запорозьких козаків було переселено, щоб стати Чорноморським військом на Кубані у Північному Кавказі). На початку XIX ст. донське козацтво, найбільше військо в Російській імперії, цілковито відійшло, як і інші козацькі формування, під царський контроль. В обмін на вірність і військові послуги воно отримало певний ступінь самоврядування під юрисдикцією військового міністерства, і навіть після того, як у більшості міст і сіл європейської частини Росії внаслідок скасування кріпацтва запровадили громадське самоврядування (земства), донське козацтво було звільнене від цієї експансії цивільної влади аж до 1917 р.” Далі буде.

ЗАРАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Олександр ШОКАЛО,
голова МГОУ
“Четверта Хвиля”

Перед форумом стояло завдання: визначити місце української економіки в глобальному світовому господарстві; запропонувати стратегію стійкого екологічно безпечного розвитку українського суспільства та інноваційну модель упровадження цієї стратегії; означити перспективні напрями розвитку українського малого й середнього бізнесу та створити координаційно-діловий центр його підтримки для залучення вітчизняних і закордонних інвестицій; зніціювати систему правової та організаційної експертизи інноваційних проектів та страхових гарантій інвестиціям; зніціювати створення цілісної національної системи творення й поширення культурно-інформаційних продуктів для духовного живлення й саморозвитку українського етнічного соціуму в Україні й за кордоном.

Найгостріше постала проблема застарілих виробничих відносин на селі та власності на землю. Особливу тривогу викликає загрозлива тенденція збагачення за рахунок унікальних українських ґрунтів — основного національного багатства — окремих олігархічних груп і збідніння всього суспільства. Бо не всі, хто має гроші й землю, господарюють і дбають про національне добро. Тому потрібні чіткі означення ціннісних орієнтирів в нашому національному господарстві: прибуток — не заради прибутку, гроші — не заради грошей, а людина має працювати не для того, щоб вижити біологічно, а для культурного саморозвитку в перспективі духовної зрілості. Зрештою, *найвища мета і головний результат творчо-продуктивної діяльності людини на землі — творіння її зрілого духу*. А для цього кожен громадянин має володіти часткою національного природного ресурсу, і все національне багатство повинно стати основою саморозвитку нації. Весь національний ресурс, природний і людський, повинен працювати в духовній перспективі. *А національна ідея — це і є програма культурного саморозвитку нації власними силами на власних ресурсах*.

Для реалізації цієї життєвої програми вкрай потрібні ціннісні орієнтири національної державницької ідеології й достатній ресурс (критична маса) інтелектуального потенціалу нації. Проблема накопичення необхідного кон-

30 листопада—1 грудня 2007 р. в Києві, в Центрі культури і мистецтв “Український дім”, проходив I Економічний форум українців світу, що його організували Міжнародна Громадська Організація Українців “Четверта Хвиля” й Українська Всесвітня Координаційна Рада.

У форумі взяли участь українські підприємці й фахівці різних галузей економіки з України й 23 країн світу, представники центральних і місцевих органів влади та профільних міністерств. З привітанням від Президента України Віктора Ющенка та з власним баченням перспективи розвитку української економіки виступив перший заступник голови Секретаріату — представник Президента в Кабінеті Міністрів України Олександр Шлапак.

Д. Павличко, М. Бойко, О. Шокало, О. Шлапак

структивного потенціалу національного інтелекту полягає в тому, що 25 % продуктивного українського соціуму перебувають за межами України. Тому провідною ідеєю форуму стала нова національна парадигма: “Українці — для України”. Для консолідації українського інтелектуального потенціалу слід передусім створити єдине національне інформаційне поле, засобами формування якого мають стати потужні інформаційні ресурси, які забезпечуватимуть високоякісною інформаційною поживою український соціум у світі й поширюватимуть достовірну інформацію про Україну. Як необхідна якісна біологічна (органічна, екологічно чиста) пожива для оновлення національного генофонду, так само необхідна якісна духовно-інтелектуальна пожива для самовідтворення й саморозвитку цілісного національного ества.

I Економічний форум українців світу засвідчив: інтелектуальний потенціал, напрацьований на попередніх чотирьох Всесвітніх форумах українців, починає переходити від критичної маси в дієвий ресурс, воля якого спрямовується на підвищення якості життя. Ми вже відходимо від критичного аналізу й беремося до конструктивного синтезу, до дієвого соціально-економічного моде-

лювання на науковій основі.

Національна ресурсна система має бути орієнтована не на самодостатнє накопичення матеріальних статків, а на духовний розвиток суспільства. Особливості українського духовно-морального досвіду, науковий потенціал і відтворені природні ресурси національного господарства мають стати нашими дієвими конкурентними перевагами для гідного життя в глобальному соціально-економічному просторі. У глобалізованому світі точиться боротьба між руйнівними тенденціями нагромадження матеріального, паразитичними стереотипами споживацтва й

стійким культурним розвитком продуктивних сил на засадах моральної дієвості й духовної зрілості.

Учасники I ЕФУС представили адекватне бачення проблем в усіх галузях нашого національного господарства: економічні труднощі безпосередньо пов'язані з недосконалою системою суспільного управління та неможливістю повною мірою реалізувати інтелектуальний потенціал нації у власній країні через відсутність стратегії розвитку українського суспільства. Усю сукупність проблем можна розв'язати тільки за чіткої ідеологічної орієнтації та нової системи суспільного управління на стратегічних засадах за ці-

Фото С. Іваха

Фото С. Іваха

● ЧЕТВЕРТА ХВИЛЯ

УСІМ

НОВИНИ ВІД
УКРАЇНСЬКОЇ СВІТОВОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ

ЗАКЛИК СКУ З ПРИВОДУ ВІД-ЗНАЧЕННЯ ВЕЛИКОГО ГОЛОДУ 1932—1933 РОКІВ. Цього року відзначаємо 75-ту річницю Великого Голоду 1932—1933 років, що називаємо Голодомором, під час якого загинуло 7—10 мільйонів невинних українців. 1988 року Комісія Конгресу Сполучених Штатів Америки з Голоду в Україні зробила такий висновок: “Конвенція з Геноциду визначає геноцидом одну або кілька специфічних акцій, вчинених з метою знищити повністю чи частково національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку... Визначені у Конвенції про Геноцид акції застосовано проти українського народу з метою знищення значної кількості українців... Існує багато доказів, що Сталін напередодні про неминучий голод в Україні, а він натискав з метою вжити всіх заходів, які посиляли б цей голод та загострили наслідки Голодомору”.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ НА ВШАНУВАННЯ ІВАНА ОГІЄНКА. Міжнародна конференція з нагоди 125-ліття від народження (1882—1972) та 35-ліття від упокоєння в Бозі Митрополита Іларіона (проф. Івана Огієнка) відбулася в листопаді у Вінніпезі. Від 1951 до 1972 Блаженніший Митрополит Іларіон був Першоієрархом Української Православної Церкви в Канаді. Доповіді виголосили вчені з України, Польщі, Канади і США, участь у конференції взяли українські православні ієрархи з багатьох країн світу.

П'ЯДЕСЯТИЛІТТЯ “ЧЕТВЕРТОГО ЛІЦЕЮ” У ЛІГНИЦІ. Старші випускники називають цю школу просто “четвертим лицем”. “Четвертий лицей” був єдиною в Польщі школою з програмою навчання для української меншини. Зустріч у школі почалася зі спогадів, яким важким було бути для батьків рішення послати дітей до Лігницької Перемиського регіону, з Мазурів, Помор'я і Нижньої Сілезії.

ЗНАЧНЕ ЗБІЛЬШЕННЯ ІМІГРАЦІЇ В ІТАЛІЇ. За повідомленням Карітас-Італія й Фонду іммігрантів, за 2006 р. в країні виросла імміграція на 21,6 %, що на 700 000 іноземців більше, ніж попереднього року, значною мірою за рахунок жінок. Завдяки імміграції, на 6,1 % збільшився ВВП, сума податків іммігрантів склала 1 870 млн євро. Найбільша кількість іммігрантів в Італії — з Румунії, Марокко, Албанії та України. Сьогодні нараховується 3,7 млн постійних іммігрантів, що складає 6,2 % усього населення.

В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ СПОРУДЯТЬ ПАМ'ЯТНИК ЗАГИБЛИМ ЗАРОБІТЧАНАМ-ЗЕМЛЯКАМ. Про це повідомив на прес-конференції голова Івано-Франківського ГО “Бюро з прав людини” Мирон Дмитрик. За його словами, громадське об'єднання започаткувало програму захисту прав трудових мігрантів та їхніх сімей “Я в Україну повернуся”, у планах якого — спорудити в Івано-Франківську у сквері на Привокзальній площі каплицю-меморіал загиблим та зниклим безвісти землякам-заробітчанами. За даними “Бюро”, на заробітках за кордоном перебуває понад 300 тисяч прикарпатців, найбільше — в Італії, Португалії та Росії. Проте статистики про загиблих і про тих, хто скалічився на заробітках за кордоном, немає. За неофіційними даними, ця цифра сягає кількох тисяч осіб.

Передрук матеріалів дозволяється за умови посилання на УСІМ при МГОУ “Четверта Хвиля”.

Підготував
Дмитро СЛАВОВ,
співкерівник УСІМ
при МГОУ “Четверта Хвиля”